

Univerzita Pardubice

Fakulta Filozofická

České pohraničí: Interpretace historie v Teplicích nad Metují v kontextu
utváření lokální identity.

Ondřej Valchař

Bakalářská práce 2018

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše. Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 9/2012, bude práce zveřejněna v Univerzitní knihovně a prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích 29. 6. 2018

.....

Ondřej Valchař

Poděkování:

Touto formou, bych rád poděkoval všem svým respondentům za ochotu se mi svěřit, i když to mnohdy nebylo jednoduché. Dále chci poděkovat paní PhDr. Moravcové za její přátelství, rady a pomoc, bez kterých by tato práce nemohla nikdy vzniknout. Neméně bych chtěl poděkovat také své rodině, přátelům a své přítelkyni Mgr. Ester Kolářové za jejich podporu a důvěru, které si velice vážím. Nakonec bych chtěl poděkovat svému vedoucímu práce panu PhDr. Adamu Horálkovi Ph.D., za správné nasměrování a trpělivost.

NÁZEV

České pohraničí: Interpretace historie v Teplicích nad Metují v kontextu utváření lokální identity.

ABSTRAKT

Tato práce se zabývá Kolektivní pamětí, interpretací historie, transgeneračním přenosem a tvorbou identity v kontextu města Teplice nad Metují. Autor se snaží dokázat transgenerační přenos mezi tehdejšími a současnými obyvateli a vlivu kolektivní paměti na tvorbě jejich identity.

Autor dělá výzkum se současnými obyvateli města, přičemž někteří jsou pamětníky odsunu z roku 1945. Dále zkoumá současný konflikt obnovy kontroverzního pomníku vojáka Trubače z roku 1935.

KLÍČOVÁ SLOVA

transgenerační přenos, identita, Teplice nad Metují, Halbwachs

TITTLE

Czech borderland: Interpretation of history in Teplice nad Metují in context of local identity formation.

ABSTRACT

This work deals with Collective memory, interpretation of history, transgenerational transmission and identity creation in the context of the town of Teplice nad Metují. The author tries to prove the transgenerational transmission between contemporary and contemporary inhabitants and the influence of collective memory on the creation of their identity.

The author is doing research with the current inhabitants, some of whom are witnesses to the 1945 expulsion. He is also exploring the current conflict of the 1935 rebuilding of the controversial monument of the Tomb of Bugler.

KEYWORDS

transgenerational transmission, identity, Teplice nad Metují, Halbwachs,

Obsah

1. ÚVOD	12
1.1. Jak číst tuto práci	13
2. ÚVOD DO PROBLEMATIKY	15
2.1. Weckelsdorf	15
2.2. Teplice nad Metují	15
2.3. Pomník vojáka trubače	16
2.3.1. Emil Schwantner	17
2.3.2. Český lev	17
2.3.3. Popis současného konfliktu	17
2.4. Buková hora	18
2.4.1. Stavba pomníku a konflikt roku 2001	19
3. METODOLOGIE	22
3.1. Výzkumné otázky proč a jak jsem si je vybral	22
3.2. Výběr vzorku: jak vybrat nebo proč nevybrat reprezentativní vzorek z konkrétní skupiny, co má ta skupina zosobňovat?	23
3.2.1. První skupina: pamětníci	23
3.2.2. Druhá skupina: potomci	23
3.2.3. Třetí skupina: další obyvatelé	23
3.3. Představení respondentů	23
3.3.1. Respondent PR – Pamětník – Němec	24
3.3.2. Respondentka EP - Němka	25

3.3.3.	Respondentka SG	25
3.4.	Metody	27
3.4.1.	Polostrukturovaný rozhovor.....	27
3.4.2.	Tvorba dat	27
3.4.3.	Strukturovaný rozhovor	27
3.4.4.	Metoda sněhové koule	28
3.4.5.	Analýza textů	28
3.4.6.	Nezúčastněné a zúčastněné pozorování	29
3.4.7.	Klíčový informátor.....	31
3.4.8.	Vstup do terénu	31
3.5.	Etika	33
3.5.1.	Anonymizace	33
3.5.2.	Reciprocita mezi mnou a respondenty	34
4.	KOLEKTIVNÍ VĚDOMÍ A NEVĚDOMÍ.....	35
4.1.	Paměť podle Maurice Halbwachse v kontextu Teplic nad Metují	35
4.1.1.	Individuální a kolektivní paměť	35
4.1.2.	Vzpomínání.....	36
4.1.3.	Vztah ke skupině.....	37
4.1.4.	Rekonstruktivita	38
4.1.5.	Paměť versus Historie	39
4.1.6.	Shrnutí.....	41
4.2.	Identita.....	42

4.2.1.	Individuální identita	42
4.2.2.	Osobní identita	43
4.2.3.	Kolektivní identita	43
4.2.4.	Symbolizace identity.....	43
4.2.5.	Cirkulace	44
4.2.6.	Sebe-obrazy.....	45
4.2.7.	Sebe-obrazy jako generalizace zkušenosti.....	45
4.2.8.	Nositelé sebe-obrazů.....	46
4.2.9.	Shrnutí.....	47
4.3.	Nacionalismus	48
4.3.1.	Úvod.....	48
4.3.2.	Co je nacionalismus?	48
4.3.3.	Nacionalismus v kontextu Teplic nad Metují	50
4.3.4.	Komunikační technologie a národnost.....	51
4.3.5.	Petice jako nástroj ovlivňování.....	52
4.3.6.	Shrnutí.....	53
5.	POMNÍK TRUBAČE versus BUKOVÁ HORA	54
	ZÁVĚR.....	55
	Současní obyvatelé	55
	Němečtí obyvatelé	56
	BIBLIOGRAFIE	57
	DODATKY	60

1. ÚVOD

Tato práce popisuje stejné místo (z hlediska prostoru) v jiném časovém období. Teplice nad Metují a Weckelsdorf. Mezi roky 1935- 45, kdy v roce 1938 byla tato oblast připojena k nacistickému Německu a přejmenována na Weckelsdorf. Po válce však došlo k navrácení pohraničí republice a znovu přejmenování na Teplice nad Metují, které vydrželo až do současnosti. Práce se snaží demonstrovat trans- generační přenos kolektivní paměť a její podíl na utváření identity, tehdejších a současných obyvatel, na dvou událostech.

Práce demonstruje pomocí dvou vybraných událostí odehrávajících se primárně v první polovině dvacátého století, ale majících svůj dozvuk ještě na počátku století jedenadvacátého, transgenerační přenos kolektivní paměti a její podíl na utváření identity tehdejších a současných obyvatel.

První z událostí je odsun německé komunity z města v roce 1945, který skončil popravou na Bukové hoře, a její ozvuk zhmotněný v konfliktu doprovázející postavení pomníku na Bukové hoře v roce 2001.

Druhou událostí je odhalení pomníku vojáka trubače v roce 1935 k uctění památky padlých v první světové válce a jeho následné zneužití ideologií nacistického Německa. Socha trubače byla po roce 1945 odstraněna a její torzo nyní leží v Teplické márnici. Současný konflikt (r. 2018) se dotýká možné opravy sochy a jejího znovunavrácení na původní místo.

Hlavním cílem práce je zjistit, zda dočasné připojení území k německé říši a události, které se na zde odehrály, nějakým způsobem formují identitu jeho současných českých a německých obyvatel, a to pomocí terénního výzkumu prováděného v letech 2017 a 2018 převážně v Teplicích nad Metují. Podstatou výzkumu jsou rozhovory s pamětníky, kteří události v roce 1945 zažili, analýzy novinových článků místních novin a rozhovory s odborníky na historii.

1.1. Jak číst tuto práci

Vzhledem k tomu, že tato práce obsahuje velké množství informací z různých zdrojů, je potřeba říct několik věcí o tom, jakým způsobem číst tuto práci. Jako první by si měl čtenář přečíst úvod do problematiky, kde jsou ve stručnosti popsána místa a události s nimi spojené, tato kapitola je klíčová pro základní pochopení terénu.

Dále čtenáři doporučuji pročíst dodatky, které jsou přiloženy na konci práce, kvůli komplexnějšímu pochopení. Jedná se o novinové články a další přílohy, jejichž prostudování však není pro pochopení práce stěžejní.

Další na řadě je metodologie, kde se čtenář seznámí s výzkumnými otázkami, metodami, rozdělením reprezentativního vzorku, s krátkým představením respondentů a problematikou etiky.

Po přečtení těchto dvou kapitol by čtenář měl mít alespoň základní přehled pro pochopení třetí kapitoly, hlavního těla práce, kde je teoretická část propojena s praktickou částí.

Třetí kapitola je Paměť, kde je vysvětleno její fungování podle Mauricie Halbwachse, jeho teorie vzpomínání, rekonstruktivita atd. Teorie uvedené v této práci jsou prokládané samotným výzkumem.

Další kapitola má název Identita. Zde se nachází vysvětlení pojmu v kontextu terénu, dále kolektivní identita, sebe-obrazy a generalizace zkušenosti. Znovu zde dochází k propojení teorie a praxe.

Poslední kapitola se zabývá nacionalismem. V první části této kapitoly dochází k vysvětlení pojmu v tomto kontextu a uvedení několika příkladů.

Kapitola Nacionalismus plynule přechází do předposlední kapitoly, kde se autor snaží porovnat mezi sebou vývoj stavby pomníku na Bukové hoře a pomníku Vojáka trubače. Autor se snaží najít podobnosti mezi těmito rozdílnými událostmi, z hlediska reakcí, přijetí a možného cyklení a tím dokázat transgenerační přenos.

Následuje poslední kapitola, kde se autor odpovídá na výzkumné otázky uvedené v metodologii a shrnuje celou problematiku.

2. ÚVOD DO PROBLEMATIKY

2.1. Weckelsdorf

Po připojení pohraničí k Říši došlo k přejmenování Teplic nad Metují na Weckelsdorf.

Za druhé světové války zde byla

nadpoloviční většina Němců.

Město je v údolí, kolem jsou kopce

a nedaleko skalní komplex, který

za války také sehrál svou roli

(Adersbach-Weckelsdorfer

Felsenstadt – Adršpašsko Teplické

skály). Po skončení války začalo

nové osídlování skládající se

z několika vln. První vlna byla taková, která přišla rabovat, jak říká i jedna moje

respondentka: „*Oni přišli, sebrali, co mohli, a zase šli.*“ Další vlny byly klidnější. Problém

spočíval v tom, že v opuštěných statcích umíral dobytek, a po osídlení je vlastnili lidé, kteří

absolutně nerozuměli zemědělství. Město se vzpamatovávalo z rychlé proměny a asimilace.

Weckelsdorf měl dokonce i svůj pivovar, několik mlýnů a další hospodářské budovy, které už

neexistují. I dnes je tu spousta rodin příbuzných tehdejších Němců nebo Čechů.

Obr. 1, Weckelsdorf (zdroj: respondent)

2.2. Teplice nad Metují

Teplice nad Metují jsou město, které se nachází v CHKO Broumovsko, v Broumovském

výběžku mezi městy Náchodem a Broumovem. Dnes už má pouze zhruba 1250 obyvatel i

s přilehlými vesnicemi. Teplice nad Metují spadají do tzv. „Sudet“ – po skončení 2. světové

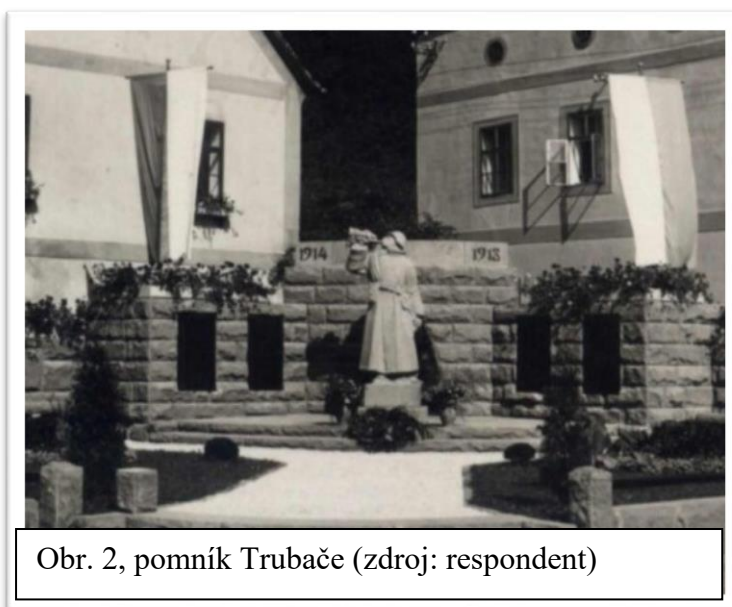
války, kdy došlo k navrácení pohraničních oblastí republice a vystěhování německých

obyvatel, bylo město přejmenováno z Weckelsdorfu na Teplice nad Metují. V současnosti na

první pohled vypadá vše poklidně a malebně ale, myslím si, že minulost města se na obyvatelích velice podepsala. Příkladem je kauza kříže smíření, nebo současná rekonstrukce pomníku památce padlým za první světové války.

2.3. Pomník vojáka trubače

29. 6. 1935 byl odhalen pomník obětem první světové války sochaře Emila Schwantnera, ke příležitosti oslav 100 let pergamenového privilegia, které udělil městečku císař Ferdinand 1. s výsadami čtyř

výročních a jednoho týdenního trhu. Pomník stál v malém parčíku před zámekem, v současnosti zde sídlí městský úřad, obehnaném do půlky kamennou zídka a byl opatřen podstavcem se sochou vojáka, který troubí. Na zídce za sochou byly mramorové desky z pozlacenými nápisy jmen padlých. V 1. světové válce padlo celkem 82 teplických občanů. Zanedlouho byl pomník zneužit ideologií a politikou nacistického Německa. Stoupenci této politiky zde „hajlovali“ a křičeli různá hesla. V roce 1945 byl pomník částečně zničen. Voják trubač byl násilně odstraněn a mramorové desky rovněž. V roce 1946 byla doprostřed zdi umístěna deska s nápisem „*Dík rudé armádě*“, která byla odstraněna po roce 1989. V současnosti se na tomto místě každý rok rozsvěcí Vánoční stromeček, na místě, kde sával trubač, je betlém s ručně vřezávanými postavičkami a místní kapela „Kantoři“ zde hraje koledy.

2.3.1. Emil Schwantner

Informace o sochaři a jeho životě jsem získal od respondentky NN, která dlouhodobě pracovala v Náchodském archivu.

(1880 Královec u Žacléře – 1956 Schönebeck)

Emil Schwantner byl sochař německé národnosti. Studoval na akademii výtvarných umění v Praze a byl žákem Josefa Václava Myslbeka a Jana Štursy. Hned na počátku první světové války v roce 1914 narukoval na frontu a zážitky z ní si pak v sobě nesl celý život. V období první republiky žil v Trutnově, kde vytvořil i svoje nejznámější protiválečné dílo Tanec smrti. Vytvořil řadu pomníků padlým, z nichž každý v sobě nese nějakou symboliku varující před prožitými hrůzami války. Tato díla se nacházejí převážně na Broumovsku, Trutnovsku a Teplicku. V roce 1945 nebo po něm byly většinou úplně zničeny či poškozeny. Sochař sám byl roku 1946 odsunut do východní části Německa, kde zemřel.

2.3.2. Český lev

Během svého výzkumu, kdy jsem chodil dělat rozhovory se svými respondenty a mapoval problematiku Bukové hory (viz *Buková hora*) se v roce 2017 v malém parčíku před radnicí stalo něco zásadního pro můj výzkum. V tomto parčíku se uprostřed zdi v malém okénku objevil český lev. Vzhledem k historii tohoto místa jsem tomuto projevu nacionalismu nerozuměl a zajímalo mě, kdo je iniciátorem tohoto činu. Bylo mi jasné, že to muselo odsouhlasit zastupitelstvo jako celek, ale proč a kdo, se mi zjistit nepodařilo.

2.3.3. Popis současného konfliktu

V listopadu 2017 se objevil v Teplických ozvěnách (místní noviny) článek s názvem: „**Pomník obětem z první světové války v Teplicích nad Metují**“, kde starosta města sděluje rozhodnutí zastupitelstva, které schválilo opravu pomníku. Ve městě sice vznikla vlna odporu proti reinstalaci pomníku, ale nikdo veřejně nevystoupil, aby projevil svůj názor, tedy až do

února 2018, kdy jeden místní občan **JK** zajímající se o historii města, napsal také článek do stejných novin, kde identifikoval vojáka jako německého. Tento chybný údaj rozvířil vlnu emocí, které vyústily až v konflikt. Od února do června 2018 Teplické ozvěny publikovaly 2-3 články měsíčně s reakcemi občanů. Odpůrci založili petiční výbor proti reinstalaci pomníku a město se rozdělilo na dva tábory (menšinový pro pomník a většinový proti němu). Konflikt vyvrcholil květnovou besedou, kde byla přečtena celá petice odpůrců a proběhla přednáška dvou odborníků o historii Mgr. Jana Čížka a Mgr. Věry Vlčkové s následnou celkem napjatou diskuzí. V červnových Teplických ozvěnách starosta píše, že se celý projekt odkládá na neurčito. Všechny novinové články reagující na tento fenomén (prosinec 2017 a únor až červen 2018) najdete v dodatcích. Také je zde přiložen internetový článek, který popisuje květnovou besedu. Konflikt se tím ale nevyřešil a mezi lidmi stále trvá.

2.4. Buková hora

Události na Bukové hoře, velice dobře popisuje internetový článek

„Největší divoký odsun na Teplicku měl proběhnout 28. června 1945, kdy bylo ráno vzbuzeno mnoho lidí. Mohli si vzít 25 kilo zavazadel a za půl hodiny museli odejít. Většina z nich měla pěkné vily, statky, obchody anebo k jejich vyhnání byly zvláštní (obvykle osobní) důvody. Celkem to bylo 57 lidí, z toho několik dětí a jeden tříměsíční kojeneček. Nahnali je na dvůr vězení, kde je rozdělili na dvě skupiny. Práceschopní lidé (celkem 29 dospělých a 5 starších dětí) byli přesunuti na nucené práce do Jeníkovic (okres HK).

V druhé skupině „práceschopných“ byly staří lidé a matky s dětmi. Tito lidé vyrazili v doprovodu vojáků z Teplíc směrem k slezské hranici. Hned po odchodu jim vykradli domy a obsadili je vojáci. 28. 6. však provizorní polská vláda ve Slezsku převzala moc a začala střežit hranici. Poláci sami začali připravovat odsun slezských Němců a polští vojáci odmítli Němce do Slezska pustit. Skupina čekala na hranicích (v místě zvaném Hof Gohlenau) a

nevěděla, co má udělat. Zpět nemohli pod hrozbou smrti, do Slezska také ne. Příslušník celní stráže se ptal vedení v Teplicích, co dělat se skupinou. Odpověď zněla, ať se vrátí. Zpět do Teplic odvezli skupinu na nákladáku 29. 6., nejdříve do hostince Koruna, pak do vězení. Ještě v noci před svítáním (pravděpodobně na rozkaz Svobody a Rýdla) se vydal transport na hranice znova. V lese na Bukové hoře vojáci jednadvacet lidí popravili (včetně tří dětí a jednoho kojence) a zahrabali je do tří hromadných hrobů. Pozdější exhumace ukázala, jak brutálně si vojáci při popravě počínali - postřelené dobýjeli lopatami a pažbami pušek, jedna oběť byla pohřbena ještě zaživa, tříměsíčnímu kojenci rozbili hlavičku na kaši“ (bohemiaorientalis 2013).

Článek je emočně zabarven, nicméně z hlediska popisu událostí svůj účel plní velice dobře. Na začátku článku je popis událostí jedné pamětnice. Mně osobně se líbila její poslední věta, která podle mého názoru události dobře shrnula: „*Všude jsou dobří i špatní, mezi Němci i Čechy!*“ (Prager 2007). Ano – Němci, ale ne všichni, se během druhé světové války chovali špatně. Ano – Češi, ale ne všichni, se po skončení druhé světové války zachovali špatně.

2.4.1. Stavba pomníku a konflikt roku 2001

Někdy kolem roku 2001 zastupitelstvo Teplic nad Metují schválilo stavbu pomníku na Bukové hoře. Na pomníku se podílelo město a dvě neziskové organizace jménem „Tuž se Broumovsko“ a „Inex“. Respondentka NN, která byla v této době v zastupitelstvu města říká: „*Reakce se*

Obr. 3, První část pomníku na Bukové hoře. (zdroj:bohemiaorientalis.cz).

z počátku zdály být víceméně pozitivní, nicméně se ukázalo, že názory občanů se liší“. (NN 2018)

15. září 2001 se odhalení pomníku, který se skládal ze dvou částí, zúčastnil mimo jiné doktor Lubomír Zaorálek (předseda Zahraničního výboru Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky), sudetoněmecký spolek, autor pomníku Petr Honzátka, členové neziskových organizací, zastupitelé a obyvatelé města.

Obr 4. Druhá část pomníku na Bukové hoře. (zdroj: bohemiaorientalis.cz).

O padesát metrů dál od pomníku místní vojenský spolek postavil vlastní pomníček s českým a německým nápisem „*Všem, na které se při smíření zapomnělo*“. Byl to projev vzdoru některých místních občanů, někdy označován jako „*Trucpomník*“. V televizní reportáži pořadu „*Na vlastní oči*“ reportér komentoval situaci takto: „*Kříž smíření není pro místní jako gesto smíření, ale jako gesto ponížení, před těmi, kteří si začali první. Trucpomník tento přístup dokazuje*“ (bohemiaorientalis 2013). Autor oficiálního pomníku vyzval vojenský spolek, aby svůj pomník odstranili, oni však odmítli. Zanedlouho někdo pomníček vojenského spolku v noci vykopal a pohodil v lese. Autoři kříže ale popírají, že by s tím měli cokoliv společného.

Pravděpodobně v pátek 22. listopadu 2001 někdo zničil část Kříže smíření, postříkal ho sprejem a zničil kovovou palicí. Na pomníku přibyl hákový kříž doprovázený stejně provokativním nápisem.

Události vyvrcholily v prosinci 2004, kdy se atentátník neúspěšně pokusil nastražit u památníku nálož a následně si při zatýkání na nádraží v Teplicích nad Metují nožem probodl krční tepnu, na následky čehož po dvou týdnech zemřel. Atentátník však nebyl obyvatel

města, ale psychicky nemocný 68letý člověk, který měl na svědomí 17 bombových útoků po celé republice. (bohemiaorientalis 2013).

Pomník však nebyl určen jenom padlým Němcům na Bukové hoře, ale všem obětem bezprávní a násilí.

3. METODOLOGIE

3.1. Výzkumné otázky proč a jak jsem si je vybral

Důvod proč jsem si zvolil právě ty výzkumné otázky, na něž jsem si vybral odpovědět, souvisí s výběrem celého tématu. Od dětství sleduji kolem sebe a i sám na sobě pociťuji problematiku transgeneračního přenosu, sebe-obrazu a odporu vůči „všemu“ německému. Dalším důvodem, který mne pohání, je touha sesbírat co nejvíce svědectví k inkriminované době a místu. Zajímavostí je, že archiv v Zámrsku, který vlastní staré dokumenty měst a obcí celého Náchodska (matriky, fotodokumentace, smlouvy atd.) o Teplicích nad Metují toho má dochováno skoro nejméně. Obec Adršpach menší rozlohou i počtem obyvatel má k dispozici daleko více dokumentů nežli Teplice. Většina materiálu byla zničena. To jenom podpořilo můj zájem. Kolektivní paměť a interpretace událostí je skvělý způsob, jak se dobrat informací, které jsou nyní skryty.

Již roky jsem věděl, co chci zkoumat, ale nedokázal to formulovat. Byl to jenom pocit hluboko ve mně, navíc jsem si nebyl jistý, jestli se mohu jako antropolog tímto tématem zabývat. Musel jsem si proto vybrat vedoucího práce, který podle mě měl k tématu nejbližší.

K první a zásadní formulaci výzkumné otázky mi dopomohl předmět *Interpretativní seminář* ve druhém ročníku a můj vedoucí bakalářské práce. Další výzkumné otázky vyplouvaly na povrch samovolně, během výzkumu.

Z množství otázek vybral jsem pro svůj výzkum dvě stěžejní:

1. zda bývalé Německé území a události prožité, nějakým způsobem formují identitu jeho současných českých a německých obyvatel?
2. Pokud vliv mají, tak do jaké míry?

3.2. Výběr vzorku: jak vybrat nebo proč nevybrat reprezentativní vzorek z konkrétní skupiny, co má ta skupina zosobňovat?

Výběr reprezentativního vzorku je podmíněný několika kritérii. Respondenti museli spadat do jedné z následujících třech skupin. Jedno mají však všechny skupiny společné, všichni jsou či byli obyvateli Teplic nad Metují. Rozhovory byli zaznamenávány na diktafon se souhlasem respondentů. Veškerá přímá řeč je z terénního deníku/přepisu nahrávek

3.2.1. První skupina: **pamětníci**

Respondent musí být pamětník událostí po roce 1945 v Teplicích nad Metují a musí být německé nebo české národnosti.

3.2.2. Druhá skupina: **potomci**

Respondenty jsou potomci pamětníků z českých, německých nebo smíšených rodin, kde jeden z rodičů nebo prarodičů byl Čech a druhý Němec.

3.2.3. Třetí skupina: **další obyvatelé**

Respondenty jsou obyvatelé nepatřící do ani jedné s předešlých dvou skupin. Jsou to obyvatelé, kteří se přistěhovali v pozdější době a nemají s minulostí nic společného. Myslím si však, že u těchto lidí se dá sledovat, jak je ovlivnilo místní prostředí, historický kontext a celková adaptace.

3.3. Představení respondentů

V této kapitole nejdříve představím jednotlivé respondenty, aby nedošlo ke zbytečnému nedorozumění a kvůli lepší přehlednosti. Respondenti se mezi sebou většinou znali a znají. Jejich vazby a interakce jsou pro toto téma velice důležité. Bude se jednat o „pamětníky“ a „potomky“.

3.3.1. Respondent PR –

Pamětník – Němec

Respondent PR se narodil v roce 1940 ve Weckelsdorfu. Jeho otec zemřel těsně před jeho narozením, když razil tunely ve Swarcwaldu (název udaný respondentem). Měl o dvanáct let

Obr. 5, respondentův dům (zdroj: respondent PR)

staršího bratra, který se vyučil kovářem. Na obrázku je jejich dům, ve kterém bydlel s maminkou, sestrou maminky a bratrem. Český se naučil od svého kamaráda a jeho rodiny. Respondent a rodina respondenta byli omilostněni z odsunu, protože jeho bratr nastoupil jako horník do dolů.

V roce 1945, kdy došlo k masakru na Bukové hoře, tak kolem jeho domu ve 4 hodiny ráno procházela skupina směřující na horní Teplice a dále do lesa na Bukovou horu.

Respondent PR říká: „*Vedli je ráno ve 4 kolem nás, pět metrů vod nás, nebo kousek - my jsme nespali.*“ Často chodil s rodinou kamaráda na houby do lesa, i na Bukovou horu. Tam mu maminka jeho kamaráda ukázala vykopanou jámu, která tam ještě zbyla. Těla byla totiž později exhumována a důstojně pohřbena.

Respondent říká:

„Jsem s nima chodil na houby a všechno a tam rostly hříbky. A voni chodili... a já s nima a tam mě ukázali jo... prostě vykopanou jámu a stromy, to byla smrčina takový... já nevím no... prostě už to bylo vyšší a ty větve... to s pamatuju do dneška, že povídá, no a tady jsou ještě ustřelené větvičky, jak je stříleli.“

3.3.2. Respondentka EP - Němka

Respondentka byla odsunuta v roce 1946 z Herlíkovic do Jaroměře. Tam postavili všechny rodiny z transportu vedle sebe, a pak přišli sedláci a vybírali si, kterou rodinu k sobě vezmou na práci.

Respondentka **EP** říká:

„Tam přišli sedláci jako na trh a vybrali si rodiny, který se jim zalíbily, na práci, protože ty chasníci, který ty sedláci měli, šli všesky do hor a zabrali ty statky, co ty lidi vyhnali, víš.“

Po nějaké době se odstěhovala do Smiřic, kde se vdala. Její manžel pocházel z Teplic nad Metují, takže zde dostali byt a v roce 1950 se stěhují do Teplic nad Metují. O Bukové hoře toho ví spoustu od místních lidí. Co se povídalo, údajné viníky atd. Rozhovor byl trochu složitější, protože byl na respondentce vidět strach o tom všem po letech mluvit. Zná respondentu **PR** a přátelila se z jeho maminkou.

3.3.3. Respondentka SG - Němka

Narodila se v roce 1925 a pochází z Dědova (obec patřící k Teplicím nad Metují)

„Táta dělal všechno proto, abychom tady mohli zůstat, ale jako děcko, dvacetiletá holka jsem neměla chuť tu zůstat, že jo. Ty všechny kamarády a všechny museli pryč, ale táta povídal: „ Já nikam nejdu, dokud mě nevyhoděj tak nejdem“.

Měli příbuzné a přátelé Čechy, kteří se jim snažily pomoci a nakonec ve svém hospodářství mohli zůstat.

Otec se vyučil jako holič v Polici nad Metují (česká strana) a po té pracoval jako lesník v místních lesích.

Hned po válce se vdala a chtěla zůstat v Polici nad Metují, ale přestěhovali se do Broumova z důvodu nepřijetí jejího manžela do práce. Tam byla však nešťastná a proto se stěhují do Teplic nad Metují

„já jsem nechtěla do pohraničí, protože voni ti Němci museli pryč a mě to bylo líto, jsem to nechtěla vidět.“

Do nedalekých Teplic se přistěhovali v roce 1950. V Teplicích nad Metují se však bála. Během krátké doby u nich dvakrát hořelo (havárie). Respondentka to komentuje slovy: *já jsem mu (svému manželovi) povídala, víš to je prokletý, já tady nebudu!* (se smíchem dodává) *Já jsem furt chtěla do vnitrozemí, já jsem se bála tady...*

Nicméně v Teplicích nad Metují zůstává a žije tam do dnešního dne.

O událostech na Bukové hoře v roce 1945 však moc dobře ví a popisovala, co se povídalo mezi lidmi, když se dostala d Teplic nad Metují.

3.4. Metody

3.4.1. Polostrukturovaný rozhovor

Rozhovory v mém výzkumu hrají naprosto zásadní roli. Začínám polostrukturovaným rozhovorem, kdy vytvářím jenom minimální mantinely, to znamená, že hlídám jenom časovou chronologii. Když se respondent začne „cyklit“ v jedné části, otázkou mu pomohu, nebo mu připomenu, na co jsem se ptal, kvůli pozdějšímu zpracovávání dat a minimalizaci chaosu v rozhovoru.

Respondent má velkou volnost a může mi říci úplné maličkosti a detaily, u kterých si třeba ani neuvědomuje, jak moc zásadní jsou. V těchto detailech se pomocí indukce dá zjistit mnoho o člověku samotném i o době, ve které žil.

3.4.2. Tvorba dat

Poté, co vyslechnu a se souhlasem respondenta nahraji rozhovor, přichází druhá fáze, a to je rozbor. Po několikerém poslechu celé sekvence si dělám poznámky a vytvářím specifické otázky, které se u každého respondenta liší.

3.4.3. Strukturovaný rozhovor

Přichází na řadu strukturovaný rozhovor, kdy se snažím zjistit konkrétní odpovědi. Tento typ je náročnější, protože to jsou věci, o kterých respondenti nechtějí mluvit, chtějí je zapomenout, nebo se často bojí o tom mluvit. Je to oboustranně náročné jak pro mě jako antropologa, tak i respondenta. Jsou to věci často bolestivé. V některých případech připadají respondentům věci, po kterých pátrám, bezvýznamné, a proto je nezmiňují.

Tento typ rozhovoru s sebou přináší i rizika. Nesmím na respondenta vytvářet moc velký tlak, aby se neuzavřel. Musím neustále bilancovat a všimnout si respondentovy neverbální komunikace; nevidím ho naposled a rád bych se za ním vrátil.

A konečně poslední fáze je vyhodnocení dat a závěr mých poznatků.

3.4.4. Metoda sněhové koule

V mém případě tato metoda úzce souvisí s mým klíčovým informátorem. Než jsem začal samotný výzkum, vzpomněl jsem si na respondentku M.

Respondentka M mě znala už z dřívějšíka (vedla mne na historickém kroužku) a věděl jsem, že se o problematiku událostí po roce 1945 v Teplicích zajímá. Po několika návštěvách, kdy jsem popisoval svůj výzkum a cíle, kterých chci dosáhnout, jsem postupně dostával další kontakty na respondenty.

Při kontaktování dalšího respondenta jsem se v rychlosti představil - a co je důležité - řekl jsem, že jsem dostal doporučení od respondentky M. V tu chvíli, podle mého názoru, došlo ke změně sociálního statusu. Už jsem nebyl ten neznámý člověk na druhé straně telefonu, ale člověk od respondentky M. Komunikační kanál mezi námi se daleko víc otevřel. V některých případech mi respondenti sami domluvili další schůzky s osobami, tehdy mi ještě neznámými.

Každý můj rozhovor končí otázkou: „A neznáte někoho, kdo má podobné zážitky nebo zkušenost?“

A proč se na to vlastně ptám? Jednak je velká pravděpodobnost, že tato skupina lidí se navzájem zná a následující respondent mi může doplnit informace, a v neposlední řadě mi může poskytnout svůj pohled na výpověď respondenta předcházejícího. Jednotlivé fragmenty vzpomínek se mi spojují a společně vytváří obraz Teplic nad Metují po roce 1945.

3.4.5. Analýza textů

Zásadní pro můj výzkum pomníku vojáka trubače byly Teplické ozvěny - místní noviny, kde se řešil konflikt veřejně. V těchto textech jsem hledal prvky nacionalismu, identity a paměti.

Občané v těchto novinách sdělovali nejen svůj názor na problematiku, ale také svůj obraz reality, svoje zkušenosti a další aspekty, které jsem byl schopen po rozboru vysledovat a uplatnit v této práci.

3.4.6. Nezúčastněné a zúčastněné pozorování

Nezúčastněné pozorování je prakticky všechno, kdy se nepodílím na žádných aktivitách s obyvateli města a nedělám rozhovor s respondenty. Je to pozorování jejich přirozeného prostředí před rozhovorem nebo například při sběru fotek míst, kde událostí popisované v této práci probíhaly, či sledování jejich běžných aktivit.

Metodu zúčastněného pozorování jsem nevědomky používal dříve, než jsem z nějakým výzkumem vůbec začal, a tato metoda plynule navázala do mého současného výzkumu. Jsem totiž insiderem skupiny, kterou zkoumám. Z mnou zkoumaného města přímo pocházím a teorie, které se snažím v této práci dokázat, proto pocítuji sám na sobě už od útlého věku. Je to vlastně základní kámen, který dal vzniknout mé práci.

Obyvatele města moc dobře znám, což mi pomáhá se lépe orientovat v terénu, na druhou stranu se musím velice snažit o zachování co největší objektivity. Zároveň se zapojuji do běžného chodu města, komunikuji s ostatními a dozvídám se různé „drby a klepy“, které jsou, také významným zdrojem informací a k lidem „z vnějšku“ by se nedostaly. Tyto klepy samozřejmě musím brát s odstupem a důkladně prověřit jejich pravdivost.

Zúčastněné pozorování nejlépe uvedu na příkladu květnové besedy, která řešila problém pomníku trubače.

Beseda se konala v klubu Astra. Je to větší sál s přiměřeným barem po levé straně. V sále bylo několik stolů obehnaných židlemi a v popředí dva stoly sražené k sobě a zakryté ubrusy, s židlemi postavenými tak, aby řečník viděl na celý sál. U tohoto stolu seděl starosta města,

má respondentka NN a dva odborníci na historii Jan Čížek a Věra Vlčková. U ostatních stolů v sále seděli ostatní obyvatelé města.

V této chvíli přicházím já a nevědomky jsem se posadil ke stolu odpůrců, během besedy jsem si všiml, že v sále je několik skupin. Odpůrci pomníku, Zastánci pomníku a další skupina Pozorovatelů.

Začátek besedy proběhl krátkým úvodem starosty, ve kterém představil i aktéry sedící jeho stolu. Následovala přednáška Jana Čížka a Věry Vlčkové o historii pomníku, a po té začala diskuze.

Vypadalo to jako by obě strany přišly obhájit svůj názor a přednáška tím pádem byla absolutně bezvýznamná. Odpůrci přečetli svoji petici a začala vášnivá diskuze. Starosta města sice vypadal, že se pokouší situaci uklidnit, nicméně přitom současně na odpůrce pomníku sám útočil.

Odpůrci i zastánci se odvolávali na minulost svých předků, jejichž zkušenostmi interpretovali minulost. Sám jsem se aktivně do diskuze zapojil. Nejdříve jsem se musel představit a identifikovat ke skupině. Došlo ke změně mého statusu.

Diskuze byla po několika hodinách ukončena s výsledkem, že stavba pomníku je pozastavena, nicméně lidé odcházeli se stejným přesvědčením, s nímž i přicházeli.

Mezi zúčastněnými seděla i novinářka z redakce Idnes. Článek je přiložen v Dodatcích.

Osobně jsem rád, že se to děje, protože to podporuje moji teorii, ale jsem nešťastný z toho, co to způsobuje. Udržet si odstup je velice těžké, protože se mě celý konflikt velice silně dotýká. Dotýká se respondentů a celého města.

3.4.7. Klíčový informátor

Můj klíčový informátor je, jak už jsem zmínil, respondentka NN. Byla to moje první respondentka, s kterou jsem se setkal a bez které by se mi nepodařilo dostat tak daleko. Setkal jsem se s ní už jako malý kluk, kdy učila na základní škole dějepis a chodil jsem k ní na historický kroužek. Věděl jsem, že se problematikou Česko-německých vztahů dlouhodobě zabývá a bezproblémově mě přijme.

Respondentka byla z mé návštěvy a zájmu nadšená. V rychlosti jsem jí představil svůj záměr a hned na druhé návštěvě nahrával první rozhovor. Dostal jsem od ní většinu kontaktů a dokonce se mnou jela do nedalekého města Trutnov za jedním z respondentů. Dříve pracovala v Náchodském archivu, takže je pro mě cenným zdrojem informací. Respondentky si velice vážím.

3.4.8. Vstup do terénu

Do terénu jsem vstoupil jako výzkumník poměrně nepřípravený v zimě roku 2016. Nejdříve byla důvodem přehnaná zvědavost, zda je výzkum proveditelný. Později jsem do terénu vstoupil znovu na radu svého vedoucího práce, kvůli ujasnění posledních detailů. Například zda mám zkoumat jedno město, nebo část pohraničí.

Měl jsem vytipované obyvatele města, u kterých jsem věděl, že by se mohli stát potenciálními respondenty (viz reprezentativní vzorek).

Nejvíce jsem se obával, jestli o událostech na Bukové hoře a o období po válce budou chtít respondenti vůbec konverzovat. I po letech je to stále bolestivé a složité téma. Moje výhoda je, jak už jsem zmínil, že jsem místní, a protože mě respondenti znají, vytváří to lepší prostředí pro sdělení citlivých informací.

Byl jsem velice nervózní, netušil jsem, jak to bude celé probíhat, nevěděl jsem jaké pokládat otázky a jak mám postupovat. Předběžně jsem si naplánoval, že respondenty budu

navštěvovat opakovaně, abych mohl jít více do hloubky a plynule se budu pro své respondenty stávat člověkem, kterého se nemusí bát a mohou se mu svěřit.

Když chci navázat kontakt s nějakým respondentem, setkávám se s dotazy jako: „Jak se jmenuješ?“ „Od koho jsi?“ „Seš místní?“ Moje jméno mi v tomhle případě hodně pomáhá. Moje jméno slouží jako spojnice mezi respondentem a mnou. Respondenti sice neznají tolik mě osobně, ale znají jeho další nositele – vzhledem k vysokému věku většiny respondentů mé rodiče nebo prarodiče. Dochází k projekci, uvolnění a navázání důvěry.

Do budoucna bych rád navštívil městečko Chełmsko Śląskie v Polsku a pokusil se o komparativní výzkum mezi těmito městy. Města se od sebe nacházejí 23 km, mají podobné prostředí, počet obyvatel dokonce i strukturu stavby města.

3.5. Etika

Zkoumané téma je na problematiku etiky velmi bohaté. Problém morálky řeším při každém kontaktu s respondenty. Jak z hlediska anonymizace, kdy jsem zavázán, že nikde nezveřejním respondentovy údaje a informace, které si nepřeje zveřejnit. Dále je tu souhlas s tím, že mohu respondenty nahrávat, bez jejich svolení nemůžu nahrávku použít.

Cítím potřebu nějakým způsobem oplatit pomoc, informace a důvěru, kterou jsem dostal, takže například respondentce M se snažím sehnat knihy, dokumenty, které potřebuje.

Události po roce 1945 podle mého názoru způsobily frustraci a krizi identity. Němečtí respondenti s někdy neuvědomují jak moc. Někteří respondenti na otázku: „*Jaké jste národnosti?*“ nedokáží odpovědět. Například jedna respondentka mi odpověděla: „*Nevím, jsem to, co jsem.*“

3.5.1. Anonymizace

Po předešlém představení respondentům sděluji, že nikde nebudou použity jejich osobní údaje, a oni zároveň musejí souhlasit, že informace, které mi sdělí, mohou být použity v mé práci. Písemný souhlas sice nemám, ale ústě podaný je nahrán v každém rozhovoru.

Anonymizace mi pomáhá k navození znovu opakované důvěry, navíc někteří respondenti mají z počátku strach, že by se mohl někdo dozvědět o tom, co řekli, a mohlo by dojít ke konfliktu. Také je tu strach o událostech mluvit, kvůli jisté pověrčivosti, že by se jim mohlo něco stát.

Na druhou stranu, některým to nevadí a mají opačný přístup. Jsou nadšení, že mohou ještě někomu něco říct, nežli zemřou.

3.5.2. Reciprocita mezi mnou a respondenty

Po několikáté návštěvě dochází mezi mnou a respondentem ke sblížení, což není nijak neobvyklé, ale mám na mysli konkrétně reciproční vztah. Já cítím potřebu oplatit respondentům jejich otevřenost a pomoc v různých formách.

4. KOLEKTIVNÍ VĚDOMÍ A NEVĚDOMÍ

4.1. Paměť podle Maurice Halbwachse v kontextu Teplic nad Metují

4.1.1. Individuální a kolektivní paměť

Obyvatelé Teplic nad Metují podle mého názoru stejně jako všude jinde tvoří společenství se svojí kolektivní pamětí, kterou tvoří každý jednotlivec ve městě. Tato paměť přenášející se z generace na generaci pomocí komunikace, socializace a adaptace na prostředí dohromady spoluvytváří jejich identitu. Francouzský sociolog Maurice Halbwachs říká: „*Tím kdo má paměť, je sice vždy jednatel, avšak jeho paměť získává tvar v kolektivu. Kolektivy sice „nemají“ žádnou paměť, avšak určují paměť svých příslušníků. Vzpomínky a to i osobní, vznikají pouze díky komunikaci a interakci v rámci skupin.*“ In (Halbwachs 1985: 364, in Assmann: 2001: 36).

Dále vysvětluje i zapomínání: „Pokud si je člověk – a tedy společnost – je schopen uvědomit pouze to, co lze zrekonstruovat jako minulost uvnitř referenčního rámce dané přítomnosti, pak v zapomnění upadá právě to, co v podobné přítomnosti nenachází žádný referenční rámec.“ (Assmann 2001: 37) Jinými slovy, pokud se komunikace přeruší, nebo dojde ke změně rámce, dochází k zapomínání. Jestliže tuto tezi akceptujeme „individuální paměť je tvořena kolektivní pamětí skupin, ve které se pohybujeme. Paměť je individuální kvůli specifickému propojení mezi skupinami a jejich vztahy.“ (Halbwachs 1985: kap. 4)

To znamená, že určitá skupina obyvatel Teplic nad Metují si v sobě uchovává „referenční rámec“, který označuje Němce za „zlé, nebo špatné“ a nepřipouští si ostatní fakta, protože jim do tohoto rámce nezapadají. Dochází proto k zapomínání informací, které vylučují jejich „referenční rámec.“ Odpůrci v kauze pomníku Trubače i pomníku na Bukové hoře se odkazovali k těm částem historie, které podporovaly jejich stanovisko a zapadaly do jejich referenčního rámce.

4.1.2. Vzpomínání

Halbwachs také hovoří o vzpomínání: „*Zatímco myšlení, může probíhat abstraktně, vzpomínání postupuje konkrétně.*“ In (Halbwachs 1941: 157 in Assmann 2001: 38) Jinými slovy k tomu, aby došlo k zachování vzpomínky, musí dojít k propojení konkrétní události či místa. Dále poukazuje na to, že aby nějaká vzpomínka přežila, musí se nasýtit plností smyslu určité „*významné pravdy*“. Halbwachs také říká, že: „*Každá osobnost a každý historický fakt se již při vstupu do této paměti transportuje v nauku, pojem či symbol: získává smysl a stává se prvkem v ideové soustavě společnosti,*“ zde skupiny in (Halbwachs 1985: 389 in Assmann 2001: 38) Avšak musíme myslet na to, že vzpomínka v kolektivní paměti je tvořena jednotlivci, kteří tuto vzpomínku sice přenášejí, ale zároveň přetvářejí a degenerují. Vzpomínka postupem času získává nový rámec a dochází k neustálému ustálování nové pravdy (viz Rekonstruktivita vzpomínky). Vzpomínky jsou tedy vázány k prostoru a času a dochází k neustálé aktualizaci.

Tento fakt lze jednoduše dokázat. V době mého výzkumu se v Teplicích řešil spor o rekonstrukci pomníku vojáka trubače. (viz Pomník trubače). Zúčastnil jsem se veřejné besedy, kde obyvatelé mohli vyslovit svůj názor. Většinou začínali slovy „*Můj děda, moje babička mi vyprávěla, že zažila...*“ atp. Odkazovali se k zážitkům svých předků, jejichž prostřednictvím mohli ilustrovat svou představu minulosti. Došlo k ukotvení vzpomínky v prostoru a času a v konkrétních událostech. Vzpomínka dostala určitý smysl a významnou pravdu, protože jim to vyprávěl jejich dědeček, nebo babička, kterým důvěřují. Tyto vzpomínky dohromady tvoří kolektivní paměť a stávají se prvkem skupiny. Tato vzpomínka je však interpretace té *babičky, nebo dědečka*. Tímto dochází k aktualizaci vzpomínky, kterou dostane potomek. Potomek tuto vzpomínku aktualizuje a interpretuje svým potomkům. Tento postup se neustále opakuje.

4.1.3. Vztah ke skupině

„Kolektivní paměť je spjata se svými nositeli a není libovolně přenosná. Kdokoli se na ní podílí, dosvědčuje tím svou náležitost ke skupině. Není tedy konkrétní pouze v prostoru a čase, ale je též, lze-li to tak říci, **konkrétní co do identity.**“ (Assmann 2001: 39) Vzpomínky podle Halbwache nereprodukuje pouze jejich minulost, ale nýbrž definují její podstatu, její vlastnosti a slabiny. To znamená, že transgenerační přenos vzpomínek, který zkoumám, může velice silně ovlivňovat skupinu i dnes. Znovu se budu odkazovat na zmíněnou besedu. Když jsem chtěl já nebo kdokoli něco říci, musel jsem se představit a řekněme „dokázat“, že patřím ke skupině obyvatel, nebo mám nějaký vztah k tomuto místu. To samé jsem musel prokazovat, když jsem chtěl s kýmkoliv v Teplicích provést rozhovor.

Na základě „vzpomínek“, které obyvatelé uvádějí v Teplických Ozvěnách lze snadno odvodit, jak moc „jejich vzpomínky“ (viz individuální a kolektivní paměť) ovlivňují současnost a podstatu celé skupiny.

Občan LM v Březnovém článku píše: *„Proto pozvedám svůj hlas, aby odkaz našich předků a především těch, kteří položili životy v boji proti fašismu, nebyl pošlapán, (360 tisíc Československých občanů položilo život ve druhé světové válce). Že se toho dramatu nedožil otec, je dobře, že jsem se ho dožil já, je smutné, ale nemohl jsem to nechat bez povšimnutí.“* (LM: 2018: 2-3)

Assmann ve své knize „Kultura a paměť“ říká, že společenská skupina si uchovává svoji minulost především ze dvou hledisek. Z hlediska svébytnosti a trvání. „ V obraze, který si o sobě sama vytváří, se zdůrazňuje odlišnost navenek, zatímco vnitřní rozdíly se naopak zastírají. Navíc si taková skupina vytváří „vědomí o své identitě v průběhu času“, takže fakta uchovávaná ve vzpomínce se obvykle vybírají a perspektivizují s ohledem na vztahy korespondence, podobnosti a kontinuity.“(Assmann 2001: 40).

Tuto tezi nejlépe vysvětlím na příkladu. Z mého výzkumu vyplývá, že ve městě přetrvává docela silný odpor ke „všemu“ německému. Mezi občany Teplic však žijí i Němci, nebo potomci Němců, to však obyvatelé nevnímají, ale kladou důraz na to, že to jsou obyvatelé Teplic nad Metují. Sami „němečtí“ respondenti, když jsem se jich zeptal na to, jestli to jsou Češi, nebo Němci, tak většina bezmyšlenkovitě odpověděla, že Němci. Současní obyvatelé tedy přehlížejí fakt, že mezi nimi žijí lidé s německými kořeny, nebo dokonce samotní odpůrci mají německé kořeny.

4.1.4. Rekonstruktivita

S pamětí vztaženou ke skupině podle Halbwache souvisí další rys kolektivní paměti a to je rekonstruktivita. Tím míní to, že žádná paměť neuchovává minulost jako takovou, nýbrž z uplynulé doby v ní zůstává jen to, „*co může společnost v dané epoše zrekonstruovat příslušným referenčním rámcem*“.ⁱⁿ (Halbwachs 1985: 390 in Assmann 2001: 40). Na tuto problematiku se odkazuji v předchozích odstavcích. Paměť si, podle Halbwache, počíná rekonstruktivně. Minulost se v ní neuchovává jako taková, nýbrž je soustavně reorganizována proměňujícími se referenčními rámci postupující přítomností.ⁱⁿ (Halbwachs 1985: 389 in Assmann 2001: 42). Nelze tvrdit, že by společnost (v tomto případě skupina) přejímala nové ideje a stavěla je na místo své minulosti: pouze přejímá minulost jiné skupiny, než té, které byla doposud určující ⁱⁿ (Halbwachs 1985: 389 in Assmann 2001: 42). Kolektivní paměť tedy operuje v obou směrech, zpětně i vpřed. Paměť rekonstruuje minulost, ale kromě toho zajišťuje organizaci toho, jak zakoušíme přítomnost a budoucnost (Ritschl, 1967).

Podle mého názoru to znamená, že minulost jako taková je pouze rekonstrukce vzpomínek, splňující požadavky, které už zde byly řečeny (viz Vzpomínání). Je to však pouze to, co může daná skupina zrekonstruovat, v určitém času a prostoru, přičemž se neustále mění pod

různými referenčními rámci. Zároveň na tuto „minulost“ reaguje a formuje její přítomnost a budoucnost. Současná skupina obyvatel Teplíc nad Metují přejímá zrekonstruovanou minulost tehdy určující skupiny obyvatel Weckelsdorfu. Je třeba si uvědomit, že současné Teplice nad Metují a tehdejší Weckelsdorf jsou dvě diametrálně odlišná místa. Nicméně obyvatelé Weckelsdorfu utvářejí vzpomínky, paměť a identitu současných obyvatel Teplíc nad Metují a budoucích generací.

4.1.5. Paměť versus Historie

J. Assmann ve své knize *Kultura a paměť* porovnává paměť a dějiny takto: „Odstranění proměnlivosti hraje u Halbwachsovy kolektivní paměti vskutku roli natolik ústřední, že proti ní může, jako opačný pojem kauzálně klást „dějiny“. Dějiny podle Halbwachse jdou v opačném směru, než kolektivní paměť: jestliže ta pohlíží pouze na podobnosti a návaznosti, pak ony vnímají pouze změny a přeryvy. Zatímco kolektivní paměť pohlíží na skupinu „zevnitř“ a snaží se ukázat jí takový obraz její minulosti, v němž se může poznat ve všech svých stádiích a v němž jsou proto vymazány všechny hlubší změny, „dějiny“ naopak ze svého zpodobnění odstraňují tyto nehybné doby jako „prázdné“ intervaly a přisuzují platnost historickému faktu pouze tomu, co jakožto proces, nebo událost vykazuje změnu“. Assmann: 2001: 42) Jinými slovy, zatímco historie funguje na principu změn a přeryvu - například začátek druhé světové války, obsazení pohraničí atd. - tak kolektivní paměť naproti tomu uchovává prázdná místa, mezi těmito obdobími, které historie není schopna popsat.

Dále říká, že historie reorganizuje svá fakta v naprosto homogenním historickém prostoru, v němž není nic jedinečné, ale vše je srovnatelné se vším. Každou historii lze svázat s jinou a především je všechno stejně významné a důležité. Existuje totiž sice množství kolektivních pamětí, ale jenom jedna historie, která vyškrtla jakékoliv spojení se skupinou, identitou, nebo specifickým hlediskem a rekonstruuje minulost v „*identitě abstraktním zpodobnění*“ in (Halbwach 1985: 74 in Assmann 2001: 42-43)

To podle mě znamená, že by teoreticky žák základní školy v Praze měl mít „stejně“ znalosti dějepisu jako žák v Teplicích nad Metují, protože mají stejné osnovy, jinými slovy mají homogenní historický prostor. Tyto osnovy neberou ohled na rozdílnost pedagogů, kteří informace interpretují, a žáků, kteří je přijímají, jiným slovy na spojení s identitou nebo se skupinou.

Podle Halbwachse mezi pamětí a dějinami panuje vztah následnosti. Tam kde už nikdo nevzpomíná na minulost, tj. nežije jí, nastupují dějiny. in (Halbwachs 1985: 103 in Assmann 2001: 43-44). Jinými slovy, jestliže je historie abstraktní a chronologická pro historika je „pravou minulostí“ to, co už není živé, to znamená to, co už není v myšlenkách živých skupin. Podle mého názoru často ve skupinách i v Teplicích nad Metují dochází ke střetu paměti a historie.

Dovolím si tvrdit, že historie většinou vykresluje Němce v období těsně před a během druhé světové války jako nacisty. To ale nekoresponduje s kolektivní pamětí některých obyvatel Teplíc nad Metují:

Respondentka P mi během našeho rozhovoru řekla: „Víš, nebyli všichni jenom špatný Němci, někteří s tím nesouhlasili“, nebo respondentka S: „ Ono to nebylo úplně tak fanatický, dokud nepřišel ten... Hitler a ten Henlein, tak to bylo dobrý.“ Respondent **ZD** v Květnovém článku Teplických ozvěn píše: „Mimochodem i mezi Němci bylo za obrození dost pročeských vlastenců, jmenujme Miroslava Tyrše. Je dobré o všem vědět a odpustit si. Na mou babičku mladí skopčáci pokřikovali ‚čechyše švajne‘. Není lepší místo nenávisti říct, ‚Svatá prostoto, nevíte, co činíte‘?“ (ZD 2018: 4).

Na květnové besedě, kdy se diskutovalo o stavbě pomníku, Jan Čížek řekl: „Tyto pomníky si města a obce financovaly samy. Někde to trvalo pět let, někde deset, bylo to různé.“

Další fakt je, že je všeobecně znám pacifistický postoj sochaře Emila Schwantnera, který se zabýval protiválečnou tematikou. Sám narukoval v první světové válce, a to velice zasáhlo do jeho tvorby.

Odpůrci byli přesvědčení, že v roce 1935, kdy byl pomník postaven, byl záměrně postaven za účelem oslavy nacismu, protože byl postaven až 17 let po první světové válce a Hitler byl už dva roky u moci, muselo to tedy mít politický kontext. Dochází k rozporu, na základě něhož se spoluvytváří realita, identita a povědomí obyvatel.

4.1.6. Shrnutí

Paměť tedy podle Halbwachse (1985) funguje na principu přenosu informací, jestliže dochází k tomuto přenosu, vytváří se i paměť. Když se přenos dat přeruší, dochází k roztržení vzpomínek a k zapominání. Podle mého názoru se minulost uměle vytváří podle potřeb současnosti. Musí zapadat tak, aby vysvětlila současné problémy. To platí pro skupinu odpůrců i pro skupinu, která chce pomník.

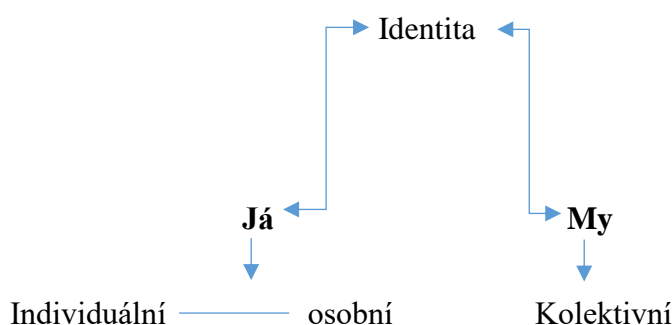
Myslím si, že dochází k její reinterpetaci. Maurice Halbwachs dokonce říká, že se jedná o společenský konstrukt, jehož podoba se odvíjí z potřeb smyslu a z referenčního rámce příslušné přítomnosti (Assmann 2001: 46). Minulost nevzniká přirozeným růstem: je to kulturní výtvar. Tím se dostáváme k tomu, že minulost může být použita k podpoře nacionalismu a tvorbě identity. (viz Identita a nacionalismus).

4.2. Identita

Ještě předtím než se začneme plně věnovat vztahu minulost – sebeobraz – identita, je třeba si uvědomit, co vlastně identita je a ustanovit její rozdělení. Po tomto rozdělení plynule navážu na příklady z mého výzkumu.

Identita je záležitost vědomí tj. reflexivního uchopení nevědomého sebe-obrazu. To platí, jak v individuálním, tak v kolektivním životě. Jsem osobou jenom v té míře, v níž sebe sama jakožto osobu znám, a právě tak je skupina lidí „kmenem“, „lidem“ či „národem“ pouze v té míře nakolik se v mezích těchto pojmů chápe a zpodobňuje. (Assmann 115).

To znamená, že jednatel je jednatelcem, nebo skupina skupinou na základě svého **sebe-obrazu, vědomostí a zkušeností**. (viz Sebe-obrazy). Assmann, rozděлил identitu takto:

(Assmann 116)

4.2.1. Individuální identita

Podle Assmanna (2001: 116) individuální identita je **obraz**, vybudovaný a udržovaný ve vědomí jedince, který zachycuje jednotlivé rysy, jež jednotlivce odlišují od všech („významných“) ostatních: je to vědomí vlastní nepřevoditelné svébytnosti, nezaměnitelnosti a nenahraditelnosti, které se vyvíjí v závislosti na prožívání těla. Jinými slovy individuální identita je co jedinec nezískal vlivem komunikace a začleněním do struktur společnosti. Je to

jeho obraz jedinečnosti. Podle Assmanna se váže na nahodilé bytí, na tělesnost existence a jejich základních potřeb. (2001: 116)

4.2.2. Osobní identita

Naproti tomu osobní identita je podle něj souhrn všech rolí, vlastností a kompetencí, které jedinci náležejí skrze začlenění do specifických konstelací společenské struktury. Také říká, že se váže na společenské uznání a zodpovědnost jedince. Jinými slovy osobní identita je vlastně opak individuální identity. Je to souhrn všech rolí, vlastností a kompetencí, které jedinec získá po začlenění do specifických skupin společnosti.

4.2.3. Kolektivní identita

Assmann (2001: 117) říká, že Pod kolektivní identitou či identitou „my“, rozumíme obraz, který si o sobě vytváří určitá skupina a s nimž se identifikují její příslušníci. Kolektivní identita je otázkou **identifikace** ze strany zúčastněných individuí. Podlé mého názoru a z mého výzkumu i vyplývající se současní obyvatelé identifikují pomocí odkazu na minulost a tím vytvářejí své vědomí. Tuto minulost však nezažili a jednají na základě vzpomínky, nebo zprostředkované zkušenosti (viz kapitola Paměť, sebe-obrazy jako generalizace zkušenosti). Etnolog Rüdiger Schott říká, že pro skupiny je typické, že vědomí své potřeby a jedinečnosti opírají o minulé události In (Schott in Assmann 2001: 117).

4.2.4. Symbolizace identity

Podle Assmana (2001) se „kolektivní identita, opírá o účast na společném vědění a společné paměti, která se projevuje ve společném jazyce, nebo obecně užíváním společné soustavy

symbolů. Nejde přitom jen o slova, věty a texty, ale také obřady a tance vzory a ornamenty kroje a tetování, jídlo a pití, památníky, obrazy, krajiny, ukazatele cesty a mezníky.“

(Assmann 2001: 122-123)

Clifford Geertz (2000) symbol vymezil jako jakýkoliv objekt, akt sloužící k přenosu myšlenek, nebo významů. Podle Geertze se prostřednictvím symbolů naše hodnoty stávají trvalými a snadno komunikovatelnými. Symboly jsou vnějším zdrojem informací. Tento zdroj umožňuje člověku chápat a organizovat fyzický a sociální svět. Symboly vystupují na jedné straně jako “modely reality” (čili jako výklad a interpretace reality) a na straně druhé “modely pro realitu“. (is.muni. 2008)

Pomník vojáka trubače nebo Kříž smíření na Bukové hoře je pro místní obyvatele „modelem reality“, který si vykládají různě. Evokuje v nich „paměť“, emoce, zprostředkovanou nebo osobní zkušenost, a třeba i nacionalismus jako takový. Vytváří se referenční rámec spojený s pomníkem Trubače, nebo Bukovou horou.

V Teplicích nad Metují tyto symboly a jejich interpretace podle mého názoru probudily latentní nacionalismus. Ať už u Kříže smíření, nebo u pomníku Trubače. V obou případech vznikl konflikt v té době, kdy se objevil symbol a odstartoval sérii interpretací. Do doby než se objevil viditelný a hmatatelný symbol v podobě obrázku nebo novinového článku, v Teplicích neproběhl žádný viditelný konflikt (viz Nacionalismus).

4.2.5. Cirkulace

Assmann (2001) připodobnil kulturu k imunitnímu systému, rýsuje se zde totiž překvapivá paralela, ani fungování kulturní imunitní soustavy nelze popsat lépe, nežli pojmem cirkulace, oběhu. (Assmann 2001: 123) Tím, co podle něj cirkuluje je kulturní smysl, kódovaný a artikulovaný ve společném jazyce, společném vědění a společné vzpomínce: jedná se o

zásobárnu společných hodnot, zkušeností, nadějí a výkladových přístupů, která vytváří „symbolický svět smyslů“, resp. „světoobraz“ dané společnosti. (Assmann 2001: 124)

Myslím si, že tato teze by se dala klidně aplikovat na trans-generační přenos. Dochází zde k neustále cirkulaci, společného vědění na základě komunikace a ne jenom jí, dochází k předávání zkušeností, hodnot a přístupů.

4.2.6. Sebe-obrazy

Nejběžnějším projevem hledání podstaty národní identity jsou představy lidí, které mají sami o sobě a dalších národech, když o sobě Češi hovoří jako o národu, zmiňují buď národní vlastnosti či dispozice, nebo to, co považují za národní tradice. (Holý 2010: 78)

Tuto tezi lze snadno aplikovat i na jiné skupiny. V Teplicích nad Metují je opravdu kladen velký důraz na to, že jsou „Tepličáci“. Neustále slyším „my Tepličáci, seš Tepličák?“ a podobně. Ale co to je Tepličák? Myslím si, že kdybych se někoho v Teplicích nad Metují zeptal, tak by mi odpověděl: To znamená, že ses tady narodil a vyrostl jsi tady. Podle mého názoru je to mnohem víc. Samotné slovo „Tepličák“ v sobě nese sebe-obraz současných obyvatel, který mají sami o sobě. Toto slovo v sobě nese zvyky, dispozice, názory, tradice a na základě čehož se identifikují.

4.2.7. Sebe-obrazy jako generalizace zkušenosti

E. P. Thompson (1981) říká, že charakteristické vlastnosti, které si Češi připisují (v našem případě skupina) jsou generalizacemi „*prožitě zkušenosti jednotlivců*“. In (Thompson 1981 in Holý 2010: 84) To znamená přejaté chování a postoj jiných „Tepličáků“, které znají, nebo vyzorované odlišnosti v chování ne-Tepličáků.

A konečně se dostáváme ke zkušenosti. E. P. Thomson (1981) rozlišuje zkušenost na „zprostředkovanou zkušenost“ a na „prožitou zkušenost“. Podle Holého (2010) rozdíl mezi „zprostředkovanou“ a „prožitou“ zkušeností je ten, že na „zprostředkované zkušenosti“ účastník přímo neparticipoval a tudíž byl ochuzen o spousta vjemů, které tato zkušenost obnášela, a vytváří zjednodušená, často oficiálně potvrzená poselství. Je to jako rozdíl mezi životem a textem. Dostává se k němu jakýsi ochuzený obraz. Jedná se o zkušenost stereotypů a představ. Zprostředkovaný popis nepochybně vytváří povědomí, nebo znalost, a tak umožňuje, aby se staly **součástí historické, nebo společenské paměti**. Jako příklad uvádí člověka, který má zkušenost se Spojenými státy pouze z televize, filmů, románů, nebo novinových článků, ačkoliv mají vědomosti nebo povědomí o Spojených státech, mají zkušenosti pouze s jejich obrazy. (Holý 2010: 86) Stejně tak v Teplicích nad Metují. Obyvatelé mají sice zkušenost s událostmi po roce 1945 v tehdejším Weckelsdorfu, ale pouze z vyprávění, článků, institucí a podobně. Nepochybně mají nějaké vědomosti a povědomí, ale mají zkušenost pouze se zprostředkovanými obrazy. Myslím si, že tento obraz však předávají dál a dochází k transgeneračnímu přenosu neustále se měnících obrazů.

4.2.8. Nositelé sebe-obrazů

Holý (2010) říká, že chování a postoje, které pro sebe Češi považují za charakteristické, se dají přiřadit ke konkrétním osobám. Říká, že o určitém chování a postoji se dá říct, že je typické pro český národ, pokud se dají vztáhnout na většinu Čechů, nebo přinejmenším Čechů, které vypravěč zná.

Toto tvrzení podle mého názoru znovu aplikovat na skupinu. Teplice nad Metují se nacházejí v CHKO Broumovsko a s tím souvisí nedaleký skalní komplex rozkládající se až do obce

Adršpach, která je jejím spoluvlastníkem. Tento komplex je, dalo by se říci, „alma mater“ horolezců.

Miroslav Šmíd zde založil Mezinárodní Horolezecký Filmový Festival. Obyvatelé Teplic nad Metují se na tuto osobu odvolávají a nejenom na ní a přiřazují se k ní. Vznikl stereotyp, že když je někdo s Teplic nad Metují, je i horolezec. Přitom zdaleka ne všichni v Teplicích nad Metují mají zkušenost s tímto sportem. Samozřejmě tento stereotyp nevznikl jen na základě tohoto fenoménu, ale i ostatních aspektech zmiňovaných v této práci (vzpomínání, adaptace se na prostředí atd.).

4.2.9. Shrnutí

Identita je tedy individuální, osobní a kolektivní, přičemž osobní je opakem individuální identity, to znamená, že osobní identita je souhrn všech rolí, vlastností a kompetencí, které jedinci náležejí skrze začlenění do specifických konstelací společenské struktury. Zároveň se promítají do kolektivu a do obrazu, který si o sobě vytváří určitá skupina a s nimž se identifikují její příslušníci na základě „prožitých, nebo zprostředkovaných“ zkušeností a kulturně determinovaných aspektů.

4.3. Nacionalismus

4.3.1. Úvod

Pokud chceme mluvit o nacionalismu v kontextu Teplic nad Metují a tehdejšího Weckelsdorfu, je třeba si nejprve ujasnit podstatu nacionalismu. V této kapitole se pokusím shrnout vývoj nacionalismu přes užití politických symbolů a komunikačních technologií, po nacionalismus coby metaforu a současně je situovat do kontextu.

4.3.2. Co je nacionalismus?

Definicí nacionalismu je mnoho a proto jsem se rozhodl si ujasnit, co to vlastně nacionalismus je, a posléze ho propojit s tématem. Ernest Gellner říká, že:

Nacionalismus je původně politický princip, který tvrdí, že politická a národní jednotka musí být shodná.

Nacionalismus jako pocit nebo jako hnutí může být nejlépe definován v pojmech tohoto principu. Národnostní cítění je pocit hněvu způsobený porušováním tohoto principu, nebo pocit uspokojení způsobený jeho splněním. Národnostní hnutí, je hnutí, které je uváděno do pohybu takovým citem.

(Gellner 1993)

Eriksen ve své knize Etnicita a Nacionalismus (2012) na tuto tezi reaguje takto: Jinými slovy, nacionalismus, tak jak ho užívá Gellner a další sociální vědci, odkazuje explicitně, nebo implicitně ke zvláštnímu vztahu mezi etnicitou a státem. Nacionalismy jsou dle jeho názoru etnické ideologie, které tvrdí, že jejich skupina by měla ovládat stát. Podle Gellnera zde existuje tendence k integraci a asimilaci občanů a sám přiznává výskyt tzv. skupin *rezistentních vůči entropii* („neroztavitelné“ populace).

Naproti tomu Benedict Anderson (2003) ve své studii o nacionalismu navrhuje následující definici národa: „*Je to pomyslné politické společenství – a to existující v představách jako společenství ze samé své podstaty vnějškově ohraničené a svrchované.*“ In (Anderson 2003 [1983]: 243 in Eriksen 2012: 165)

Eriksen říká, že Anderson přívlastek „pomyslný“ chápe jako „smyšlený“. Poukazuje na skutečnost, že lidé se definují jako členové něčeho, když „většinu“ ostatních členů nikdy nepoznají. Přesto však v mysli každého z nich žije představa jejich společenství. (Anderson: Eriksen 166)

Eriksen poukazuje na shodu mezi teoriemi Gellnera a Andersona tak, že se pokouší rozebrat paralely následujícím způsobem.

1. Studiu etnicity na lokální úrovni i výzkum nacionalismu na úrovni státní shodně zdůrazňují, že etnické a národní identity jsou konstrukce: nejsou „přirozené“.
2. Většina nacionalismů požaduje, aby politická organizace měla etnický charakter, tedy aby reprezentovala zájmy určité etnické skupiny. Národní stát však čerpá z přesvědčování mas o tom, že je coby kulturní jednotku skutečně reprezentuje.

(Eriksen 2012: 167)

Anderson dále říká, že nacionalismus čerpá svou moc z kombinace **politické legitimacy a emocionální síly**. Obdobné tvrzení měl i Abner Cohen (1974), když tvrdil, že politika nemůže být čistě instrumentální, ale vždy musí obsahovat symboly, které mají moc vytvářet loajalitu a sounáležitost. Podle mého názoru mají symboly moc vytvářet loajalitu a stejně tak rozdělovat (Eriksen 2012: 167-168). Eriksen ve své studii národních vlajek (Eriksen a Jenkins 2007) demonstruje, jak mohou tyto symboly současně rozdělovat, když je chápán jako symbol útlaku, nebo sjednocovat, protože dávají možnost identifikace a jednoty. 168

Vzhledem k předešlému textu bych nacionalismus definoval takto:

Nacionalismus je uměle vytvořený ideologický konstrukt, reprezentující zájmy určité skupiny, využívající emoci a symbolů, tvořící pocit jednoty a sounáležitosti s možnou tendencí k integraci a asimilaci.

4.3.3. Nacionalismus v kontextu Teplic nad Metují

Předchozí definice se nám potvrzuje nejen u „trucpomníku“ na Bukové hoře, kdy symbol a provokativní nápis zdůrazňuje sounáležitost s jinou skupinou, než s tou, jíž byl podle svých autorů pomník určen, ale i u současného konfliktu pomníku trubače. Problém byl v určení vojáka. Je to německý voják, nebo rakousko-uherský? Pro jednu stranu byl symbol chápán jako symbol útlaku a pro druhou jako protiválečný symbol míru zneužitý politickou situací. Další problém byl, co na to řeknou Ostatní turisté, když budou navštěvovat naše město? Oni, nepoznají, jestli jde o německého nebo rakousko-uherského vojáka. Občan JŠ do Teplických ozvěn napsal: *„Osobně si nedovedu představit, že by někdo zasvěcený vysvětloval např. udiveným polským turistům v nesčetných desítkách autobusů denně přibrzd'ujících u viaduktu, že ta obnovená socha trubače nepředstavuje udatného německého soldáta, nýbrž bývalého c.k. rakousko-uherského vojáka, který je pouze vystrojen stejnou typickou helmou! Není mi znám jediný případ, že by ještě někde u nás oslavovali stoleté výročí získání naší samostatnosti obdobným způsobem – tedy slavnostním vztyčením sochy vojáka poražené monarchie, na jejíchž troskách naše svobodná republika vznikla. Řeč je o nepřehlédnutelných, jasně zřetelných symbolech, ne o případných vysvětlujících destičkách (navíc s texty pro cizince nesrozumitelnými)!“* Dále pokračuje: *„Proč je dnes zapotřebí znova jítřit citlivé emoce, a to zejména v tak exponované oblasti, kterou právě před osmdesáti lety okupovali vojáci ve stejných typických helmách? Které výročí tím vlastně upomínáme? (Pevně doufám, že ne „znovusjednocení“ tzv. sudetských území s Velkoněmeckou třetí říší!) Jaký pravý důvod*

tedy skrývá plánované vztyčení sochy vojáka v nebezpečně pověstné helmě, k jakému útoku troubí?“ (JŠ 2018: 4-5).

Nacionalismus zde slouží jako obrana a utvrzení své podstaty. Vzbuzuje emoci (strach), že respondent přijde o svou pomyslnou sounáležitost se skupinou, s níž se identifikuje. A jeho sebeobraz reality se změní.

4.3.4. Komunikační technologie a národnost

Anderson zdůrazňuje kapitalismus tisku jako důležitou podmínkou pro nacionalismus. Díky šíření tištěného slova v levných edicích dostává potenciálně neomezený počet osob přístup k těm samým informacím bez přímého kontaktu s jejich původcem. (Eriksen 2012: 174)

V posledních desetiletích média hrají důležitou roli v posilování nacionalismu. Eriksen (Eriksen 2012: 175) dodává, že pro výzkum etnicity a nacionalismu je velice relevantní také studium vlivu internetu (já bych řekl médií) na identitu. Eriksen dále rozvádí svoji myšlenku, když říká, že je zřejmé, že internet nezpůsobil žádnou globální kulturní homogenizaci, spíše identity potvrzuje, než aby je překonával (Eriksen 2012: 175). V kontextu Teplic nad Metují právě novinový článek místních novin (Teplické ozvěny) pomohl odstartovat proud nacionalismu, rozvířil emoce a na základě toho dal za vznik celému konfliktu. Článek se jmenoval „*Pomník obětem z první světové války v Teplicích nad Metují*“ (Prosinec 2017), kde město Teplice nad Metují oznámilo rekonstrukci pomníku, na čemž se skoro jednomyslně shodlo zastupitelstvo města. V únoru následujícího roku vyšla ve stejných novinách reakce místního, který se zajímá velice dlouho o historii města. Článek se jmenoval „*Pomník obětem první světové války v Teplicích nad Metují*“. Identifikoval zde vojáka jako *německého*. Obyvatelé Teplic nad Metují autorovi uvěřili jeho tvrzení a spolu se zprostředkovanými zkušenostmi a vzpomínkami vznikla vlna odporu proti rekonstrukci pomníku (viz Pomník trubače).

4.3.5. Petice jako nástroj ovlivňování

Při vzniku petice někteří její protagonisté obcházeli obyvatele v Teplicích nad Metují s otázkou „*Chcete tady německého vojáka?*“, ačkoliv bylo již dokázáno, že tato informace je zavádějící a nepravdivá. Autor této informace, která byla uveřejněna v únorových Teplických ozvěnách, se veřejně omluvil a přiznal, že se o německého vojáka nejedná. Sám starosta na tuto událost reaguje v červnových Teplických ozvěnách, kdy se snaží celou záležitost uzavřít. Starosta píše: „*Co se počtu podpisů týče, je to opravdu velká skupina. Nabízí se však otázka, zda-li signatáři neprojevovali svůj názor na otázku: "Chcete v Teplicích sochu německého vojáka?", na což bych také, kdybych si nejdříve nezjistil pravdu o záměru, odpověděl, že ne.*“

To není jediný příklad desinformace, která byla použita. Obyvatelé odpovídali na úplně něco jiného, než jaká byla skutečnost. Petice v tom případě postrádá věrohodnost a smysl.

Při podepisování byla spousta občanů obelhána. Byl na ně vyvíjen tlak, který v nich vyvolal emoce; vzpomínky a zkušenosti podporující nacionalismus se ztotožnily s jejich referenčním rámcem.

Pro příklad přikládám znění petice se svými poznámkami:

Zásadně nesouhlasíme s obnovou pomníku vojína trubače, který instalovali tehdejší radní, členové SdP označovaní jako Henleinovci.

Jsme proti obnově pomníku, který tu stál a svým troubením spoluvytvářel atmosféru budoucího dění, který byl inspirací pro nástup rozvrácení republiky.

Jsme proti instalaci pomníku, který zde hrdě stál a díval se na poražený národ v protektorátu.

Připomínáme, že nemáme nic proti dílu a umění sochaře Emila Schwantnera, ale že nechceme být podvedeni tak, jak byl podveden on a několik dalších slušných občanů.

Jsme proti hrubé necitlivosti a aroganci těch, kteří přišli na myšlenku obnovy tohoto symbolu.

Děkujeme těm občanům, kteří vyjadřují souhlasný postoj s touto peticí svým podpisem.

Petice samotná vyvolává představu, že pomník ztotožňuje všechno zlé, co s sebou válka přinesla a dokonce s tím sám pomník souhlasil a hrdě na to přihlížel a rozvracel republiku. Do tohoto kusu kamene přenesli svůj obraz a ten reinterpretovali ostatním. Petice se zároveň odvolává na to, že nechce ublížit odkazu sochaře Emila Schwantnera, ale přesně touto interpretací mu paradoxně ubližují.

4.3.6. Shrnutí

Nacionalismus v Teplicích nad Metují funguje na principu emocí a dalo by se říci na základě vyvolání recipročního vztahu vůči jejich předkům, kteří padli ve druhé světové válce. Emoce vyvolávají vztahovou zadluženost vůči státu a spolu s ostatními aspekty, zmiňované v této práci, vytvářejí obraz historie podle kterého jedinci reagují.

5. POMNÍK TRUBAČE versus BUKOVÁ HORA

Myslím si, že u těchto dvou konfliktů lze vysledovat podobný průběh.

1. Hned při začátku tohoto konfliktu zastupitelstvo města Teplic nad Metují schválilo stavbu jak pomníku Trubače, tak pomníku na Bukové hoře. Teprve po vzniku nějaké vlny odporu se situace v zastupitelstvu mění.
2. V obou případech odpůrci vnímají pouze historii od roku 1939 – 1945. Mají lhostejnost k německému obyvatelstvu, které tu žilo.
3. V obou případech nedochází k vyřešení konfliktu, pouze ke střetu názorů a vyvíjení tlaku s obou stran.
4. Odpůrci i zastánci se odvolávají na své předky vlastní obraz reality.

Podle mého názoru se jedná sice o jiná místa, ale pořád stejný konflikt, proto jsou emoce v roce 2018 silnější, nežli v roce 2001. Zajímavé je, že skladba odpůrců v roce 2001 je jiná, nežli v roce 2018. Někteří odpůrci pomníku na Bukové hoře zemřeli. Má respondentka NN, která byla u celého konfliktu v roce 2001, řekla že: *„Tenkrát sice byla vlna odporu, ale nebyla žádná petice a podobně.“*

Samozřejmě to může také souviset s tím, že pomník na Bukové hoře je skryt v lese, zatímco pomník vojáka trubače je v centru města. Odpůrců proto bylo více. To však nemění nic na přenosu, který se snažím demonstrovat, jenom dokazuje tehdejší latentní odpor.

ZÁVĚR

Tato práce si klade za cíl odpovědět na následující Otázky:

1. zda bývalé Německé území a události prožité, nějakým způsobem formují identitu jeho současných českých a německých obyvatel?

Současní obyvatelé

Odpověď na tuto otázku zní jednoznačně ano. Obyvatelé se na základě této minulosti identifikují a odlišují od ostatních skupin pomocí trans-generačního přenosu kolektivní paměti, dochází k rekonstrukci paměti.

V této paměti rekonstruují jenom takové vzpomínky, které jim zapadají do jejich referenčního rámce. Vzpomínky, které příslušný rámec nesplňují, vytěsňují a dochází k zapomínání. Jak říká Halbwach: *Minulost se v ní neuchovává jako taková, nýbrž je soustavně reorganizována proměňujícími se referenčními rámci postupující přítomností.* In (Halbwachs 1985: 390 in Assmann 2001: 40)

Myslím tím odpůrce i zastánce obou pomníků. Všichni jednají na základě přenosu kolektivní paměti, zprostředkované, nebo prožité zkušenosti, kvůli nichž se identifikují.

Někteří současní obyvatelé trpí představou, že všichni Němci v období války a po válce byli nacisti na základě zprostředkované zkušenosti, odvolávají se na svůj sebe-obraz reality a svoje argumenty podporují nacionalismem. Jiní si nepřejí o těchto událostech mluvit a ignorují je.

Snaží se bránit Teplice nad Metují a odsuzují Weckelsdorf. „Vše“ německé mají spojeno s druhou světovou válkou a neuvědomují si, že v domech ve kterých bydlí, patřily, právě odsunutým Němcům, navíc zde vzniká paradox, protože někteří odpůrci mají samotní německé kořeny. Další věc je, že mezi obyvateli pořád bydlí němečtí pamětníci, které obyvatelé vnímají jako Tepličáky a přehlížejí fakt, že jsou Němci.

V těchto konfliktech tedy není vítěze ani poraženého, nikdo z účastníků nemá pravdu, když vezmeme v úvahu, že paměť i Historie je jenom interpretace a rekonstrukce pod neustálými změnami referenčních rámců

Němečtí obyvatelé

Na základě svých rozhovorů mohu říci, že podobné je to i u německých obyvatel. Identifikují se na základě událostí, které prožily a zapadají do jejich referenčního rámce. Dochází zde však ke dvěma možnostem:

- utvrzení identifikace jako Němce
- krize identity. Kdo vlastně jsem? Čech, nebo Němec?

2. Pokud vliv mají, tak do jaké míry?

Do takové míry, aby se jako skupina dokázala identifikovat a sebe-reprodukovat. Současní obyvatelé Teplic nad Metují sice minulost odsuzují, ale zároveň jí potřebují, aby se na základě ní dokázaly uvědomit svojí identitu.

Tato práce splnila mé očekávání a hypotézy. Rád bych z výzkumem v Teplicích nad Metují pokračoval i dál. Konflikty nejsou vyřešené a pořád znatelné.

BIBLIOGRAFIE

Anderson, B. 2008. Představy společenství: úvahy o původu a šíření nacionalismu. Praha: Karolinum.

Assman, J. 2001. Kultura a paměť: písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku. Praha : Prostor.

Barth, L. (ed.) 1969. Ethnic Groups and Boundaries Waveland : Press.

Bůna, K. 2011. Paměť Broumovska: sbírka vzpomínek obyvatel německé národnosti.

Broumov: Agentura pro rozvoj Broumovska.

Češi a Němci cestou dialogu 1996. Praha: Nadace Bernarda Bolzana.

Eriksen, T. 2012. Etnicita a nacionalismus: antropologické perspektivy. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), Studijní texty (Sociologické nakladatelství).

Eriksen, T. a Jenkins R. 2007. Flag, nation and symbolism in Europe and America. New York: Routledge.

Geertz, C. 2000. Interpretace kultur: vybrané eseje. Praha: Sociologické nakladatelství.

Gellner, E. 1993. Národy a nacionalismus. Praha: J. Hříbal, 1993

Halbwachs M., G., Namer, Jaisson M., (eds.) 2009. Kolektivní paměť. Praha: Sociologické nakladatelství.

Holý, L. 2010. Malý český člověk a skvělý český národ: národní identita a postkomunistická transformace společnosti. Vyd. 2. Přeložil Zdeněk UHEREK. Praha: Sociologické nakladatelství.

Koschmal, W.,M, Nekula, J. Rogall., (ed.) 2001. Češi a Němci: dějiny - kultura - politika. Praha: Paseka.

Richter, K. 2003. Bez démonů minulosti: česko-německé vztahy v osudových okamžicích společné minulosti. Praha: Rodiče.

Seibt, F. 1996. Německo a Češi: dějiny jednoho sousedství uprostřed Evropy. Praha: Academia.

Škrábek, J. 2006. Včerejší strach: jaké to bylo mezi Čechy a Němci? : a jaké to bude ? Praha: Vyšehrad.

Teorie etnicity: čítanka textů. Přeložili Lenka JAKOUBKOVÁ BUDILOVÁ, Petra Lupták BURZOVÁ, Marie FOUSKOVÁ, David HENIG, Lubomír LUPTÁK, Gabriela ÖZEL VOLFOVÁ, Lubomír VALENTA, Markéta VAŇKOVÁ. Praha: Slon, 2016.

Weidenhofferová, I. (ed.) 1996. Konfliktní společenství, katastrofa, uvolnění: náčrt výkladu německo-českých dějin od 19. století. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.

Bohemiaorientalis 2013. Na bukové hoře. Dostupné z: <http://bohemiaorientalis.cz/na-bukove-hore/> [22. 6. 2018].

is.muni. 2008. Symbolická antropologie – M. Douglas, C. Geertz; Kognitivní antropologie.

Dostupné

z: https://is.muni.cz/el/1421/podzim2008/RLB33/um/Prehled_soudobych_antropologickych_smeru.pdf [22. 6. 2018].

Starosta. 2017. Pomník obětem z první světové války v Teplicích nad Metují, *Teplické ozvěny*. : 3-5. Teplice nad Metují.

JK. 2018. Pomník obětem první světové války v Teplicích nad Metují, *Teplické ozvěny*. : 4. Teplice nad Metují.

LM. 2018. Chceme v Teplicích nad Metují pomník z roku 1935? *Teplické ozvěny*. : 2-3 . Teplice nad Metují.

NN. 2018. Jak šly dějiny Teplicemi...Pomník obětem první světové války v Teplicích n.M.

Teplické ozvěny. : 3-4. Teplce nad Metují.

ZB. 2018. Trubač. *Teplické ozvěny*: 4. Teplce nad Metují.

Starosta. 2018. Poslední reakce k opravě sochy trubače. *Teplické ozvěny*: 4. Teplce nad Metují.

DODATKY

Teplické ozvěny a internetový článek z Květnové besedy

I. Prosinec 2017

Pomník obětem z první světové války v Teplicích nad Metují

„Zastupitelé města rozhodli při schvalování rozpočtu na rok 2018 o rekonstrukci pomníku obětem 1. světové války. Vojín-trubač, jehož torzo je již několik let v márnici na teplickém hřbitově, symbolizuje varování před hrůzami válek. Záměr je instalovat rekonstruovanou sochu na původní místo, opravit zídku a na místo čtyř desek, původně se jmény padlých, instalovat desky nové s odkazem na oběti 1. a 2. světové války, bezpráví a se vzpomínkou na vznik selského povstání 1775 potlačeno u Chlumce, jehož plamínky nezažehli pouze ve Rtyni, ale i na dolnoteplickém panství. Tyto a další historické informace jsem dostal od nedávno zesnulého **BS**

K historii pomníku předávám několik řádků od naší spoluobčanky **NN**, která m.j. napsala:

„Ve dnech **29. 6.- 7. 7. 1935** slavil městys (městečko) Teplice nad Metují **100 let od vydání pergamenového privilegia**. Privilegium udělil městečku Ferdinand I., císař rakouský a král český **dne 19. 3.1835** a obsahem bylo udělení čtyř výročních a jednoho týdenního trhu - každé úterý. Během oslav bylo slavnostně otevřeno vlastivědné muzeum (ve škole) a dne 29. 6. byl odhalen **pomník obětem 1. světové války**. Pomník z pískovce vytvořil akademický sochař **Emil Schwandtner** z Trutnova, v jeho středu stála postava vojína-trubače, za ním byly na pískovcových zdech připevněny desky z černého mramoru a na nich pozlaceným písmem uvedeny **seznamy padlých teplických občanů**.

Pomník v původním stavu vydržel pouhých 10 let. Pravděpodobně v revolučních květnových dnech v roce 1945 byl částečně zničen a socha vojína-trubače byla odstraněna (ještě před několika lety bylo její torzo k vidění v příkopu u silnice za školou), rovněž mramorové desky s pozlacenými nápisy, které zmizely neznámo kam. V roce 1946 byla uprostřed zdi pomníku umístěna deska s nápisem „Dík Rudé armádě“, která byla odstraněna po roce 1989.“

V hrůzně 1. světové válce padlo celkem 82 občanů našeho města, 36 padlých občanů Městýse Teplice n.M. (v Itálii 16.9.1916 jako dobrovolník padl i starosta JUDr. Eduard Loeve), 22 z části Horní Teplice n.M. a 24 z části Dolní Teplice n.M. Ve 2. světové válce padlo celkem 149 občanů: Městýs Teplice n.M. 58, Horní Teplice 32, Dolní Teplice 29, Kamenec 11, Nové Dvory 9, Bučnice 10. (zdroj B. Sýkora).

Odhalení pomníku plánujeme ke 100. výročí konce 1. světové války, tedy někdy kolem 11. listopadu 2018.

Váš starosta“(Starosta 2017: 4-5).

II. Únor 2018

Pomník obětem první světové války

v Teplicích nad Metují

„V prosincovém čísle Teplických ozvěn vyšel článek, ve kterém byli občané našeho města a okolních obcí informováni o záměru renovace pomníku obětem v Teplicích nad Metují, včetně navrácení repliky sochy trubače. Jelikož jsem v článku našel několik drobných nepřesností, dovolil bych si k tomuto tématu vznést několik poznámek a přidat vzpomínku dobového pamětníka.

V obvodové zdi byly zahlobbeny čtyři niky, ve kterých byly umístěny desky se jmény padlých a nezvěstných. Po mnoho desítek let přežívá názor, že desky byly odstraněny a zničeny po druhé světové válce společně se sochou. Avšak z fotografií, pořízených na konci druhé světové války je patrné, že desky byly v této době z pomníku již odstraněny před květnem 1945. Proto se domnívám, že desky nebyly mramorové, ale bronzové, a jako takové podlehly válečným rekvizicím v letech druhé světové války.

V centrální části pomníku stála socha trubače v německé uniformě, který měl v roce 1935 symbolizovat varování před další válkou, takto příběh podávají dobové prameny. Avšak naši předci z tehdejšího Wekelsdorfu bojovali v první světové válce za vlast v armádě Rakouska-Uherska, a logicky by měl být na jejich pomníku voják v této uniformě. To, že byl na pomníku odhalen německý voják, je nejen historicky jaksi pomýlené, ale asi to bylo v pozadí ovlivněno sudetoněmeckou (proněmeckou) politikou třicátých let.

Pro české obyvatelstvo, které v roce 1945 dosídlilo pohraniční oblasti včetně Teplic nad Metují, bylo naprosto nepřijatelné, aby mělo v centru obce sochu německého vojáka, v německém vojenském kabátě a německé helmě. V létě roku 1945 byla socha stržena a odvezena. Na tuto událost před několika lety vzpomínal emeritní učitel pan František Šolta asi takto:

„Asi v polovině srpna roku 1945 došlo k odstranění sochy trubače. Nacouvali k pomníku traktorem, kolem sochy omotali řetěz a tím ji povalili. Při pádu byla socha rozlomena na dvě poloviny a ulomena ruka s trubkou. Šel jsem zrovna od školy podél zdi do města, kde jsem se míjel s traktorem, který za sebou táhl půlku sochy na řetězu. Zastavil jsem traktor a ptal jsem se traktoristy: „Člověče, co to děláte?“. Traktorista se sebevědomým výrazem, jako kdyby právě vyhrál válku mi jen odsekl: „Jestli se Vám něco nelíbí, tak Vás na tom řetězu odtáhnou také!“ Více se o tom se mnou nebavil, zařadil a odjel někam za školu.“

Tam nebyla socha k vidění v příkopu u silnice, jak je uvedeno v článku v prosincovém čísle Teplických ozvěn, ale byla zahrnuta do mokřadu, který tam té době byl. Náhodně byla nalezena až na začátku osmdesátých let minulého století, kdy se zde dělal výkop pro teplovodní potrubí z centrální výtopny.

Sochu německého vojáka – trubače pro pomník v Teplicích nad Metují vytvořil v roce 1935 Emil Schwantner, akademický sochař z Trutnova, žák Josefa Václava Myslbeka a Václava Štursy.“ (JK 2018: 4).

JK

III. Březen 2018

Chceme v Teplicích nad Metují pomník z roku 1935?

„V prosincovém vydání Teplických ozvěn nás pan starosta informoval o záměru rekonstruovat pomník obětem 1. světové války, který byl na své místo instalován 29. 6. 1935. Uvádí, že torzo vojína trubače je tím správným vyjádřením pro oběti 1. světové války a že symbolizuje varování před hrůzami válek. Torzo by mementem být mohlo, ale ne v tomto případě. Záměr je však instalovat celou, rekonstruovanou sochu. Proč se pouští zastupitelé do tohoto konfrontačního záměru? Qui bono?

JK v reakci na starostův článek uvádí, že „naši předci z tehdejšího Wekelsdorfu bojovali v první světové válce za vlast v armádě Rakouska-Uherska a logicky by měl být na jejich pomníku voják v této uniformě. To, že byl na pomníku odhalen německý voják, je historicky nejen jaksí pomýlené, ale asi to bylo v pozadí ovlivněno sudetoněmeckou (proněmeckou) politikou třicátých let.“

Pro nadhled něco z historie faktů. Rakousko-Uhersko bylo spolu s Německem členem tzv. Trojspolku. Rakousko-Uhersko vyhlásilo válku Srbsku, Německo vyhlásilo válku Rusku a Francii (členové tzv. Dohody ještě s Anglií), Anglie vyhlásila válku Německu. Konec války skončil porážkou Trojspolku. Poražené státy byly usměrněny Versaillskou smlouvou (1919), která je značně omezovala, jako státy, které válku vyvolaly. Vezmeme-li v úvahu tehdejší politickou situaci, tedy v roce 1935, tak v Německu byl třetím rokem u moci Hitler, který se netajil tím, že Versaillská smlouva je pro Německo potupná a volal po její revizi, což se mu nakonec povedlo, když mu garanti této smlouvy, Francie a Anglie, nestáli v cestě Mnichovskému diktátu o odstoupení pohraničí. Henleinova SdP (Sudetendeutsche Partei) byla na vzestupu.

Na radnici v Teplicích nad Metují měli většinu členové SdP a byli to právě tito lidé, kteří se jaksi neuměli nebo nechtěli ztotožnit s československou státností. Takže se nabízí otázka, co bylo myšleno sochou „vojína trubače“, kterou si místní radní objednali. Že mělo jít o počtu padlým v první světové válce, může být, ale že je trubač v uniformě německého vojáka nebo rakouského vojáka?

Nechme uniformy být, ty jsou si, vytesány v kameni, podobné a zaměnitelné, všechny mají barvu kamene. Dlouhý polní plášť, přilby s univerzální podobou, rozlišené hloubkou výkroje a sklonem okrajů. Podstata je však jinde. Sochu instalovali radní z Teplíc n.M. až 18 let po skončení 1. světové války, právě v době, kdy Německo volá po revizi této války, ozvěnou se z českého pohraničí ozývají z úst německé menšiny známé hlasy. Jednotná hesla v celých „Sudetech“, organizovaně, vše dle předem připraveného scénáře (jehož splnění – Domu do říše – se stalo skutečností).

A do této situace vstupuje „socha vojína trubače“, aby troubením uctila památku padlým. Trubač troubí k útoku, ústupu atp. V tomto případě vedle pocty padlým troubil zcela jednoznačně také k útoku – revanši, jak to nakonec blízká budoucnost ukázala.

Ne nadarmo se u pomníku trubače scházeli místní občané k oslavám. Jedné takové oslavy se v tomto období účastnil také Henlein. Navíc, když odcházeli do války, už do té druhé, kterou také rozpoutalo Německo, tak se odvedenci shromažďovali u tohoto pomníku, aby s posvěcením příslušných řečníků pod dohledem „symbolu“ odcházeli do boje – pokořovat další národy Evropy.

Na Teplicku bylo z Evropských bojišť několik skupin zajatců. V Bohdašíně, Lachově, D. Teplicích v Adršpachu v počtech okolo 150 zajatců (Britové s nimi Novozélaňďané, Francouzi, Rusové a také jeden Australan) včetně lágru v Bučnici, dnešní autokempink, odkud chodilo 22 zajatců budovat cestu Vlčí roklí a pod Sedm schodů. Také těmto zajatcům, které osvobodila Rudá armáda a přepravila a předala je Britům v jejich zóně, chceme vzdát čest tímto symbolem? To se máme klanět před symbolem, který tu hrdě stál a díval se na porobený národ v Protektorátu? Čeho je to symbol, jaké varování před hrůzami válek? Tato hra skutečně působí jako varování, ale před hrůznými kombinacemi 72 let po konci 2. svět. války. Zase revize? Někdo nám vnucuje opakování. Znovu se ptám. Qui bono? Komu ku prospěchu? Kdo chce zvyšovat napětí? Už tady jeden zvláštní pomník máme, není toho na naše malé městečko trochu moc? Chceme, stojíme o to? Já myslím, že ne. Chceme žít v klidu, jako dobří sousedé.

Nenechme se rozvrátit. Řekněme tomuto symbolu ne. Nebo s ním chceme žít? Co by tomu říkali turisté, kterých k nám do skal přijíždějí desetitisíce, včetně zahraničních. Sedmdesát dva

let po válce se tady najednou zjeví socha troubícího vojáka. To nikdo nepochopí. Jak to budeme vysvětlovat?

Potom je tu ještě jeden pohled – můj osobní. Otec prošel válkou jako voják Československého armádního sboru generála Svobody. Od Bílé Cerkve přes Duklu domů, jako občan Československa (vojenskou službu si odbyl 1931 – 32 v Jihlavě). Možná si někteří z vás vzpomenou na přednášky ve školách, které dělal se svými druhy, aby připomínal hrůzy války, abychom nezapomněli. Proto pozvedám svůj hlas, aby odkaz našich předků a především těch, kteří položili životy v boji proti fašismu, nebyl pošlapán, (360 tisíc Československých občanů položilo život ve druhé světové válce). Že se toho dramatu nedožil otec, je dobře, že jsem se ho dožil já, je smutné, ale nemohl jsem to nechat bez povšimnutí.

Pokud budeme přehlížet vlastní historii nebo si ji necháme kýmkoli překrucovat, můžeme na to doplatit. Ono to není až tak složité, při troše snahy a zamyšlení rozeznáme dobré od zlého.

Osobně si myslím, že nejlepší varování před hrůzami válek je si to stále připomínat, mít přehled o dění, mít svůj život ve svých rukou, vědět, zajímat se, protože, když se nestarám sám o sebe, tak moje nevědomost je cesta pro toho, kdo ví a chce a pak mne k mé škodě, může dostat tam, kam on chce.

Měli bychom se mít na pozoru, jedny pomníky se bourají, druhé se stavějí nebo vracejí?

Nemohu se zbavit dojmu, že pomník vojína trubače, který by měl stát v Teplicích nad

Metují je v určitých souvislostech zkouškou, kam až mohou být lidé zahnáni. Když tady

„nechceme“ tabulku Dík Rudé armádě, dobře, ale nahradit ji původní sochou instalovanou v roce 1935.

Svoboda je stav mysli, stav duše. Bránit svobodu je právo i povinnost. To je vlastenectví.

Svoboda nemusí být jen plný talíř. Nejde nedelegovat politickými proklamacemi, musíme ji cítit v sobě, každý sám, nemá ráda nezájem a pohodlnost.

A socha? Pomník? ...lze ztvárnit jako umělecké dílo různě. V Teplicích nad Metují vzhledem k tomu, že skladba zde žijícího obyvatelstva byla v časových úsecích tak různá, by stačil upravený parčík míru a porozumění. S případnými tabulkami se jmény k příslušným historickým událostem. Mějme však vždy na paměti, že to bylo a je území České, kde platí česká státnost. A v tomto případě také vůle občanů. Být starostou, tak bych napsal do Teplických ozvěn: Vážení spoluobčané, otevírám veřejnou diskusi na téma Pomník obětem druhé světové války“. (LM 2018: 2-3) Občan **LM**

Jak šly dějiny Teplicemi...Pomník obětem první světové války v Teplicích n.M.

„V minulém čísle TO jsem slibovala článek o Stracích z Nedabylic. O pomníku jsem měla v úmyslu psát později, ale pod vlivem okolností jsem se rozhodla uveřejnit mé poznatky a také můj názor již nyní.

Když jsem se dozvěděla na konci loňského roku o plánované obnově pomníku obětem 1. světové války, popravdě jsem byla na rozpacích. Zvykla jsem si již na současný stav místa, kde se na 1. adventní neděli rozsvěcoval vánoční strom a betlém pana **JK**, dětské hlásky zpívaly koledy... Jinak po celý rok bylo místo pěkně upraveno. Přemýšlela jsem, proč mi vadí, že by mělo dojít ke změně. Byly tu hlavně dvě otázky, které jsem si kladla: jak to je s uniformou vojáka, jehož socha zde v letech 1935-1945 stála a zda oslava byla nějak politicky zneužita. Na uniformu jsem se zeptala náchodského odborného archiváře Mgr. Jana Čížka, který se mnoho let zabývá vojenskou historií, armádou habsburské monarchie a

první republiky. Pan Čížek mi sdělil, že socha vojáka trubače, která stála ve středu pomníku na prostranství před radnicí, měla rakousko-uherskou uniformu- dlouhý kabát s přilbou vz.

16 na hlavě. Stejnou informaci jsem rovněž našla knize „**Nevrátili se-mrtvi jsou**“, která vyšla nedávno - v tomto roce,kdy si připomínáme 100 let od konce 1. světové války a vzniku Československa. Autoři Mgr. Věra Vlčková, středoškolská profesorka, překladatelka, regionální historička a Mgr. Jan. Čížek si vytkli cíl nalézt, zdokumentovat a popsat podobu, stav a historii vzniku všech pomníků a pamětních desek připomínajících první světovou válku na území současného okresu Náchod. Vzniklo tak úctyhodné a působivé dílo, které je velmi přehledné a čtivé.

Dále jsem se zabývala samotným aktem, tedy vybudováním pomníku v r. 1935. Tato významná událost byla pojata opravdu velkolepě, slavilo se výročí 100 let od vydání pergamenového privilegia, kterým udělil městečku císař Ferdinand I. právo konat zde čtyři výroční a jeden týdenní trh, bylo otevřeno městské muzeum v budově školy. V rámci těchto oslav, které trvaly do 7. července, byl odhalen a vysvěcen dne 29. června pomník 82 padlým teplickým občanům. Při slavnostních projevech bylo citováno poselství

Emila Schwantnera, že „pomník není stavěn na obdiv válce, ale jako varování proti ní, aby před ní potomky varoval a k trvalému míru se všemi evropskými národy nabádal“.

Tím se dostávám k nejdůležitější postavě v příběhu o pomníku – k samotnému autorovi. Emil Schwantner (1880 Královec u Žacléře-1956 Schönebeck nad Labem, tehdejší NDR) byl český sochař německé národnosti. Prožil pozoruhodný život, sochařství pro něj bylo vším, ale nakonec měl smutný osud, stejně jako většina jeho děl. V letech 1909-12 studoval na Akademii výtvarných umění v Praze u Josefa Václava Myslbeka a jeho asistenta Jana Štursy. Hned na počátku 1. světové války v r. 1914 se přihlásil jako dobrovolník na

frontu. Zážitky z ní si pak v sobě nesl do konce svého života.

V době 1. republiky žil převážně v Trutnově a vytvořil řadu pomníků padlým, z nichž každý v sobě nese nějakou symboliku varující před prožitými hrůzami války. Nacházejí

se zejména na Trutnovsku, Broumovsku a Teplicku. Bohužel v r. 1945 nebo po něm byly většinou úplně zničeny nebo poškozeny. V nejbližším okolí vytvořil například pomníky na

Libné, Křinicích, Božanově a Otovicích, kde stojí jeho jediný zachovaný figurální pomník.

Ten byl v roce 2011 zrestaurován na náklady obce. Emil Schwantner netvořil jen díla protiválečná. V jeho ateliéru vznikaly busty významných osobností (např. v adršpašských skalách u vodopádu se nachází busta J.W. Goetha) i obyčejných horalů, osobité plastiky zvířat. Sochař byl v r. 1946 odsunut do východní části Německa, kde zemřel v r. 1956 v zapomnění.

V současné době je ale Schwantnerův význam znovu připomínán (viz zmíněná kniha o pomnících nebo kniha Adršpašsko vyd. v r. 2011), řada lidí zejména na Trutnovsku se podílí na obnově jeho díla a hlavně na rehabilitaci jeho jména. Dokladem toho je, že v souvislosti se Dnem evropského dědictví byla dne 9. září 2017 slavnostně odhalena v trutnovském městském parku replika Schwantnerova sousoší Tanec smrti. Originál sousoší vytvořený a slavnostně odhalený v r. 1932 k uctění památky 334 padlých trutnovských občanů byl totiž v r. 1942 zničen nacisty. Autorka repliky, trutnovská sochařka Paulína Skavova, k tomu mimo jiné řekla: „Každá socha má svůj příběh a smysl, je to naše historie. A my chybu nenapravíme tím, že něco obnovíme, ale můžeme tím znovu něco otevřít a připomenout. V případě Tance smrti je to připomínka padlých vojáků a pro mě osobně i připomínka osudu odsunutých Němců včetně samotného autora“. Já k tomu dodávám: zvykli jsme si historii teplického

pomníku posuzovat v souvislosti s událostmi druhé světové války, s jejími následky.

Prostranství před teplickou radnicí, kde socha trubače stála do léta 1945, bylo politicky zneužito v r. 1938, 1939 a také po roce 1948 v období totalitního režimu.

Ale občané, kteří se na pomník složili a nechali jej v r. 1935 vybudovat, aby uctili památku svých mrtvých příbuzných a sousedů, byli občany Teplic, Kamence, Nových Dvorů, Bučnice a zároveň byli občany Československé republiky. Oni a jejich předci tu po staletí žili, pracovali, obdělávali půdu, stavěli domy, vytvářeli hodnoty... Proto chápu rozhodnutí zastupitelů města spolu s panem starostou jako akt „vedení věci na pravé místo“, jako gesto smíření. Oprava pomníku a jeho slavnostní odhalení, plánované na listopad t.r. bude důstojným uctěním výročí 100 let od konce 1. světové války.

Na závěr cituji z již zmiňované knihy: „Pomníky, pamětní desky a kenotafy umístěné v našich obcích vyjadřují pietní vzpomínku na ty, kteří se do svých rodných domovů nevrátili a položili své životy ve Velké válce 1914-1918. Každé jméno na pomníku, pamětní desce a v kronikářském záznamu nese lidský příběh, připomíná bolest nad ztrátou života, je vzpomínkou na zemřelého, který měl své místo v rodině, obci, společnosti, ale nebylo mu dáno naplnit svůj životní osud.“

Respondentka NN

P.S. Děkuji všem svým přátelům, se kterými jsem o tom mohla hovořit, kteří mne vyslechli.

Moc mi pomohly i názory těch, kteří nebudou souhlasit s tímto článkem. Budu ráda,

když si ho alespoň přečtou.“ (NN 2018: 3-4)

IV. Duben 2018

Záměr rekonstrukce pomníku obětem 1. sv. války

„Vážení spoluobčané, již v prosincovém čísle jsem informoval o schválení financování rekonstrukce pomníku, jehož součástí je i socha trubače. Kromě článku **JK** v TO 2/2018 jsem nezaznamenal jedinou reakci na toto rozhodnutí a proto jsem ani nekomentoval nesprávné určení trubače za německého vojáka.

Až reakce **LM** a následně i zástupců petice proti trubačovi mne, stejně jako další zastupitele, vedly k zamyšlení se nad potřebou intenzivnějšího vysvětlování skutečných pohnutek, proč pomník zrekonstruovat.

Již řadu let jsem se zamýšlel nad absencí pietního místa, kde by se mohly důstojně oslavovat milníky naší historie. Další pohnutkou byla diskuse nad znovuzrozenou tradicí stavění máje, které se několik ročníků konalo právě v parčíku vedle radnice. Uvědomili jsme si, že pozůstatky pomníku si konečně zasluhují řešení a blížící se výročí 100 let od ukončení 1. světové války se nabízelo a stále ještě nabízí.

Mezi zastupiteli se více jak před dvěma lety diskutovaly možnosti, následně se objednaly nabídky na rekonstrukci pomníku a v červnu 2016 jsme mohli posuzovat čtyři návrhy na realizaci záměru. Výsledný návrh nás koncem roku 2017 přiměl ke schválení částky 390 tis. Kč na opravu původního pomníku ve smyslu opravy sochy trubače, očištění zdi jako nedílné součásti pomníku a vytvoření čtyř desek, na kterých nebyla plánována jména padlých, ale zatím nedefinované texty, které měly být zastupiteli diskutovány.

Plně respektuji právo každého člověka na svůj názor. Co mne však nenechává klidným je překrucování a nesprávná interpretace skutečností. Akademický sochař Emil Schwantner je jednoznačně protiválečným umělcem, který většinu svých děl věnoval tomuto tématu, na čemž jsme se shodli i na setkání s petenty proti pomníku. Je však smutné, že je veřejnosti podsouvá nepravda o tzv. německém vojákově, za což se sice p. Hnyk omluvil, ale **LM** tuto dezinformaci použil v březnovém vydání TO, přestože již věděl, že to není pravda.

Právě tato skutečnost, záměna rakousko-uherského vojáka za německého, a následné zneužití sochy k politickým účelům především před 2. světovou válkou, vedou k vášnivým diskusím a snad i podezřením z nečistých úmyslů.

Věřte, že jsem neměl na mysli nic jiného, než vrátit tomuto městu pietní místo s uměleckým dílem, které by svou nadčasovou základní myšlenkou mělo oslovovat všechny generace, které války nezažily, a pevně věřím ani nezažijí. Navíc může dané dílo poukazovat na nebezpečí, jakým lze podobný čistý úmysl zneužít, což je v současné politice bohužel zcela běžné a mnohdy neinformovanou většinou neodhalitelné.

Vzhledem k tomu, že jako zastupitelé nechceme vyhrocovat problém a neuváženým prosazením záměru rozdělovat občany na příznivce a nepřiznivce čehosi, jsme připraveni pozastavit restaurátorské práce a vést s občany diskusi. Jsem předběžně domluven s Mgr. Vlčkovou, autorkou několika odborných publikací na dané téma, a Dr. Mirkou Moravcovou na uspořádání diskusního odpoledne s odborníky na dané téma, nejlépe v našem kině, kde se dozvíme pravdu o E.Schwantnerovi a jeho díle a snad i pravdu o životě v našem městě v první třetině 20.století.“

Váš starosta (Starosta 2018: 1-2).

Trubačovo dvojí troubení

„V únorovém čísle Teplických ozvěň jsem zveřejnil krátký článek s několika věcnými poznámkami a vzpomínkou dobového pamětníka k soše trubače, která byla v roce 1935 odhalena na pomníku padlých v Teplicích nad Metují. Březnové číslo Teplických ozvěň přineslo další příspěvky občanů Teplic, jejichž články se buďto opírají o můj text, nebo se jej nějakým způsobem dotýkají. Proto bych se rád k danému tématu ještě jednou vrátil.

Nechci se zde dlouze zabývat otázkou, zda trubač byl voják rakouský, kterého v něm vidí Mgr. Jan Čížek (viz článek respondentky NN, TO č.3/2018), nebo voják německý, kterého v něm vidí téměř všichni ostatní.

Pan Mgr. Jan Čížek je jistě ve svém oboru znalcem, před několika lety jsem byl na jeho přednášce, kde prezentoval skutečně rozsáhlé a odborné znalosti o fortifikacích našeho regionu. Ale ptám se, kolik lidí je schopno ze sochy trubače poznat, jakou armádu v sochařském díle trubač symbolizuje a zda má na hlavě helmu M 16, M 17, či helmu vzor 20, Stahlhelm M 18 nebo M 35? Všechny tyto rakouské, československé a německé helmy si jsou vzájemně podobné jako vejce vejci. Rozezná je od sebe snad jeden ze sta, nebo jeden z tisíce? Většina místních obyvatel, ale také většina návštěvníků našeho města, zřejmě nebude do hloubky zkoumat, k jaké armádě trubač přísluší, nebo s jakou myšlenkou ji sochař tvořil, ale budou objekt vnímat čistě vizuálně. A v tomto okamžiku bude většině lidí socha svou podobou připomínat především německého vojáka z druhé světové války, který se do paměti současné generace vryl podstatně výraznějším způsobem, než rakouský voják z první světové války.

V tomto případě zaměnitelnost s německým vojákem bude o to více zavádějící, když na jedné desce na pomníku má být uvedeno, že je věnován také obětem druhé světové války, jak bylo oznámeno v Teplických ozvěnách č.12/2017.

Nechci do textu vnášet příliš mnoho subjektivních emocí, chtěl bych pokud možno zůstat nad věcí a připomenout zde ještě několik faktů a souvislostí, které s tímto tématem korespondují.

Autorem sochy trubače byl akademický sochař Emil Schwantner z Trutnova, který se narodil 27. srpna 1890 v Královci, nedaleko od Žacléře. Ve čtrnácti letech nastoupil do učení v žacléřské porcelánce, kde pod vedením hlavního modeláře Hartmanna vytvořil celou řadu modelů zvířat, svatých sošek, bust a mnoho dalšího. Po dvou letech odešel, po Hartmanově přímlově, do odborné keramické školy v severočeských Teplicích. Po dalších dvou letech

nastoupil talentovaný Emil Schwantner na pražskou výtvarnou akademii. Studia ukončil v roce 1912, po neúspěšném pokusu o osamotnění a založení vlastního atelieru v Berlíně, přesídlil začátkem roku 1914 do Vídně, kde jej zastihl začátek 1. světové války. Společně s dalšími kolegy z uměleckých kruhů se přihlásil jako dobrovolník do rakouské armády. On sice válečné běsnění přežil, ale bezprostřední válečné zážitky a zkušenosti pro něj byly natolik frustrující, že se následně promítly v jeho další výtvarné tvorbě. Jeho protiválečně laděná díla nejen věrohodně popisuje příslušná literatura, ale o tom mě osobně přesvědčila i Schwantnerova neteř, paní Jenny Schon (nar. v r. 1942 v Trutnově, nyní žije v Berlíně), kterou jsem osobně doprovázel při návštěvě Teplic v roce 2004, mimo jiné i k pomníku padlým v první světové válce, který je bytostně spjat s jejím strýcem, akademickým sochařem Emilem Schwantnerem.

Emil Schwantner se po první světové válce vrátil do rodného kraje a s pomocí otce si zřídil atelier v Trutnově, kde tvořil jako umělec až do roku 1946. V meziválečném období vytvořil asi třicet pomníků padlým v 1. světové válce, do některých z nich vtiskl jasnou protiválečnou ideu a výtvarnou kompozici. Nejznámější z pomníků této kategorie byl pomník nazvaný Tanec smrti, který byl v roce 1932 odhalen v parku v Trutnově. Ten byl však v červenci roku 1942 (někdy je uváděn rok 1944) pro svoji protiválečnou ideu zničen nacisty. Tehdy zkáze svého výjimečného díla se slzami v očích musel přihlížet i sám Schwantner. S obdobnou, protiválečně laděnou myšlenkou byly sochařem Schwantnerem vytvořeny podobné pomníky pro další obce v podkrkonoší, třeba pro Poříčí nebo pro naše Teplice. V případě trubače v Teplicích se traduje příběh, že trubač troubí varování před blížící se válkou. Takto autorovu myšlenku údajně tlumočil ve svém projevu i poslanec Birke z Broumova, při slavnostním odhalení sochy v roce 1935. Není důvod nevěřit tomu, že původní myšlenka sochaře Schwantnera skutečně taková byla, ale asi jen v den odhalení. Jedním

dechem je nutné dodat, že následně byla překroucena a zneužita tehdejšími představiteli naší obce v opačném smyslu

O soše našeho Trubače se psalo nejen jako o trubači míru, který troubí varování před blížící se další válkou, ale také jako o trubači, který troubením svolává své vojáky a spolubojovníky. Tato myšlenka je zaznamenána také v knize Mgr. Věry Vlčkové a Mgr. Jana Čížka: Nevrátili se – mrtví jsou (na str. 510), ze které na stránkách Teplických ozvěn bylo citováno již v březnovém čísle.

Odpověď na otázku, jaké vojáky nebo jaké spolubojovníky trubač svolával ve druhé polovině třicátých let nechávám pro tuto chvíli otevřenou, na to si snad každý soudný člověk dovede odpovědět sám.

V této době, kdy sousední Německo harašilo vším, co lze považovat za zbraně, se v Československu začínalo s projekcí a následným budování m obranných linií betonových bunkrů a pevností, které byly stavěny v letech 1935 – 1938. V tomto období byla oblast Sudet ještě stále spravována československými úřady a byla suverénním územím Československé republiky. Proto se pro projevy v roce 1935 hodily mírové ideály sochaře Schwantnera, druhá idea přišla ke slovu hned poté.

Pro dokreslení tehdejší situace lze uvést několik čísel a faktů. Ve druhé polovině třicátých let patřilo teplicko k nejagilnějším oblastem tehdejších Sudet, kde majoritní – až téměř absolutní většinu obyvatel tvořili příznivci a voliči Sudetoněmecké strany (Sudetendeutsche Partei, SdP, neformálně označovaná jako henleinovci). Henleinova SdP získala ve volbách v roce 1938 ve třech obcích na teplicku plných 100%! Přitom s takovýmto absolutním výsledkem vyšlo z voleb v roce 1938 jen 81 obcí (z celkových 3748) v celých Sudetech. A z tohoto počtu byly hned tři z nich u nás na teplicku! V samotných Teplicích tento absolutní výsledek „pokazili“ jen příslušníci českých rodin železničářů, členů Finanční stráže

a několik odvážných voličů ostatních stran. V počtu příznivců SdP tehdejší teplicko dalece předčilo všechny okolní regiony, včetně poměrně radikálního broumovska.

Proto se nelze divit, že v tomto politickém klimatu, kde téměř absolutně převládala moc stoupenců SdP, došlo k převrácení původní myšlenky sochaře Schwantnera a tehdejší představitelé naší obce prezentovali sochu jako trubače, který troubením svolává své vojáky a spolubojovníky k otevřenému odporu proti tehdejší Československé republice. To byl, dle mého názoru, ten jediný a pravý důvod, proč našeho „mírového trubače“ nezničili nacisté stejně, jako podobně laděné sousoší „Tanec smrti“ v Trutnově.

Ostatně, následné zneužití trubače v letech druhé světové války celkem objektivně popisuje článek pana Ivana Cohly (viz TO č.3/2018). Proto snad není třeba se na tomto místě znovu těmito fakty zabývat a znovu je zde opakovat.

V letošním roce si připomínáme jubilejní, sté výročí konce první světové války a následného vzniku Československa. Kdy jindy bychom měli hledat vhodnější příležitost k opravě a renovaci pomníku bojovníků, kteří před sto lety přinesli obět nejvyšší, než právě v letošním roce. Vítám snahu představitelů naší obce toto výročí a události s tím spojené náležitě a důstojně uctít, tuto myšlenku s nimi plně sdílím.

Je ale nutné, k takovýmto ušlechtilým snahám vytahovat ze skříně kostlivce s rozporuplnou minulostí a křísit jej?

Dle mého názoru, historie kontroverzní sochy trubače v Teplicích začala rokem 1935, kdy byla odhalena a skončila jejím odstraněním v roce 1945. Tečka.

Jistě by se při troše snahy našlo jiné, vhodnější a méně pobuřující řešení. Podpořme památku padlých důstojnou renovací pomníku a trubače ponechme odpočívat tam, kde je.

JK

OMLUVA: V únorových Teplických ozvěnách jsem chybně uvedl, že se jedná o německého vojáka, mělo zde být, že připomíná německého vojáka. Nyní již víme, že se jedná o rakouského vojáka z první světové války. Za tento omyl se čtenářům omlouvám. “ JK (JK 2018: 3-4).

Petice proti obnově pomníku instalovaného v Teplicích nad Metují v roce 1935

„Petiční výbor ve složení: LM, LK, JK, JM, SM –

Oznamuje, že petiční listy jsou k dispozici k podpisu u členů petičního výboru a také v prodejně obuvi u Fidlerů.

Připomínáme, že z diskusního shromáždění, které proběhlo 10.4.v budově MěÚ vzešel neformální závěr, že se zastupitelé budou touto záležitostí v této nové situaci zabývat s respektem a v klidu s ohledem na reakci občanů.

Za petiční výbor“ LM (LM 2018 : 4).

Trubač si zaslouží klid

„Historické události se v minulém století prohnaly Teplicemi a socha, která měla původně varovat před dalšími konflikty, skončila zneuctěná, zdemolovaná a rozkradená. Jen náhodou jsem se od žáka – stavaře dozvěděla, že má v tomto roce vstát z mrtvých. Trubačovi jsem v Teplických ozvěnách věnovala pozornost v čísle 5/2003 (v elektronickém archivu není). Tehdy se ještě s vědomím bývalé starostky paní Vítové podařilo trosky Schwandtnerova díla shromáždit. Protože tyto fragmenty nemohlo kvůli rozměrům a váze přijmout do depozitáře Muzeum Broumova, navrhovala jsem, aby se Trubač dočkal klidu a opožděného kulturnějšího zacházení, nejlépe na teplickém hřbitově.

Věnovala jsem se kdysi historii teplické školy. Návrh rekonstruovat rozbitou pamětní desku mi sice neprošel, ale shodli jsme se se zastupiteli alespoň na skleněné a s českým překladem – bylo to oboustranně přijatelné řešení. Ono chtít napravovat, co se už nevratně

pokazilo, může být ošemetné a sporné, zvláště v centru malého městečka. A zvláště když jde o pomník. Protože pokud nebude přijat většinou jako přirozené místo setkávání a uctívání, může se stát bolákem. To si Trubač nezaslouží.

Ke svému příspěvku přikládám snímek titulní strany výše zmíněného čísla TO s fotografií celého parčíku i s dělníky, kteří na jeho úpravách pracovali. Možná by si ho mohli občané prohlédnout na úřední desce, aby si lépe představili, jak to bude vypadat, má-li jít opravdu o kopii celého areálu. Aby si včas uvědomili, že pokud je rekonstrukce miněna vážně, stane se příjemný a víceúčelový parčík znovu místem čistě pietním.

TEPLICKÉ OZVĚNY

OBČASNÍK 2003 ZPRÁVODAJ MĚSTA TEPLICE NAD METUJÍ číslo 5
Rooseveltova 15 • 549 57 Teplice nad Metují • ☎ (491) 581207, e-mail: mhff@teplicenadmetuji.cz

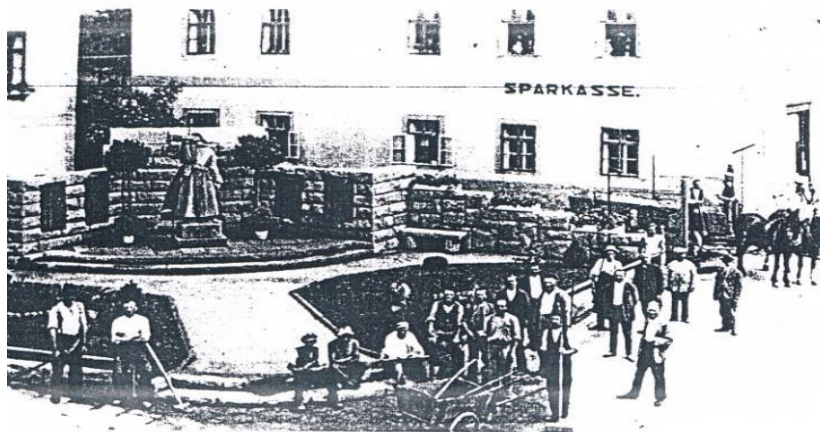
NAJDE SE MÍSTO ODPOČINKU PRO "TRUBAČE"?

Součástí pomníku padlým v 1. světové válce z roku 1935 před dnešním MěÚ byla i pískovcová socha vojína-trubače v polní výzbroji. Kronikář Teplice, pan V. Ruth uvádí, že jde o dílo akademického sochaře Schwandtnera, ale např. v publikaci "Emil Schwantner, der Bildhauer aus dem Riesengebirge" (Egestorf-Nordheide 1980) není o něm takovém ani zmínka, pouze o autorství památníku padlým v Trutnově, velmi podobném. Zda jde skutečně o dílo významného žaka Štursy a Myslibeka, je třeba ještě upřesnit.

Oba jmenované pomníky stihl po 2. světové válce stejný osud, sochy byly odstraněny a rozbity. Trosky teplického Trubače jsem se pokusila s vědomím bývalé p. starostky a p. místostarosty shromáždit, pracovníci MěÚ pomohli torzo přemístit. Kusy se bohužel povalovaly léta, až se jedna část zřejmě nenávratně ztratila.

V dnešní době by samozřejmě nebyl technický problém ji nahradit, domnívám se ale, že o to v současnosti rozhodně nejde a Teplice mají jiné starosti, než další pomníky. Šlo a jde mi především o to, aby se Trubač dočkal klidu a opožděného kulturnějšího zacházení. Muzeum Broumovska jej nemůže přijmout do depozitáře, není to v jeho prostorových možnostech. Navrhuji, aby socha našla poslední odpočinek někde na teplickém hřbitově, jistě se koutek najde. V tomto smyslu se také zároveň písemně obracím na teplické zastupitelstvo a žádám je, aby moji práci dokončilo.

Za někdejší spolupráci mnohokrát děkuji p. P. Hnykovi (fotodokumentace), bývalému místostarostovi p. Sýkorovi a rodině Bydžovských. Mgr. Marie Vintrová

Málokterý návštěvník Teplic bude tak osvětlený, aby rozlišil rakouskou uniformu od německé, možná se i trochu lekne – bude součástí pomníku nějaké vysvětlení? A kolik to vlastně všechno bude stát?

Jako bych se vracela v čase, když čtu v TO č. 3/2018 v příspěvku kolegyně Moravcové, že má jít ze strany zastupitelů a starosty o jakési „gesto smíření“. Proboha, copak Teplicím nestačí ke smíření kříž, který ve své době způsobil tolik řevnivosti, že se to odrazilo i v komunálních volbách? Mnohé je sice v Teplicích za poslední léta hezčí, upravenější, ale k tomu, aby skutečně ožily, jsou, myslím, potřeba úplně jiné a nekontroverzní nápady. Všechny své bývalé žáky a jejich rodiče srdečně zdraví.“

MW (MW 2018: 4-5).

V. Květen

Trubač

"Většinu povinné školní docházky jsem vychodil v Teplicích a zbytek jednotné školy Zdenka Nejedlého na jedenáctiletce v Broumově. V Teplicích jsem pod taktovkou našeho pana třídního učitele Straky hrál se spolužáky v jeho školním orchestru, se kterým jsme otevírali skály, anebo jsme vystupovali v programu Sjezdu Teplic a pometujských obcí. V klubovně po Hitlerjugend pod Kamencem jsem skládal skautský slib a jezdil na jejich krasojezdeckých kolech a šermoval jejich flerety. Pionýrský slib jsem skládal ve škole a do tělocvičny jsem dvakrát týdně chodil do Sokola.

V prvomájovém průvodu si děti vezly na alegorickém voze transparent, že se jim dobře daří, když jim paní **B** vaří. S panem učitelem **P** jsme lezli ve skalách a v hodinách tělocviku jsme planýrovali svah za školou a na takto nově vzniklém školním lehkoatletickém hřišťátku jsme následně se spolužákem Jendou Kociánem vyhráli cihlově

červené trenýrky, které jsem tak opatroval, že až teprve při promoci mě v nich praskla guma.

Pro podobné vzpomínky na své dětství a dospívání jsem si k Teplicím upřímný vztah uchoval, škola zde stále stojí - "škola mé štěstí" říkala moje maminka - a ani moji spolužáci zde ještě nevyměřeli. Že bych se ale jednou mohl na místě, kde moje maminka plela cestičku k desce "Dík rudé armádě", potkat s nově osazeným památníkem, který býval příležitostně

ověňčován prapory s hákovými kříži, tak to má mysl nebere.

Že chcete zachránit dobré umělecké dílo vás ctí (naše rodina vám z TĚTO příčiny předala před časem artefakt ruky s polnicí), kam ale památník nově umístit by, dle mého soudu, měli vyjádřit trvale žijící občané v referendu. Já ve věci "trubače" nedovedu zaujmout nestranné stanovisko, neboť jsem ve střetu zájmu: v Praze dne 16. února 1946 President

Republiky Československé udělil mému otci v uznání bojových zásluh, které získal v boji za osvobození Republiky Československé z nepřátelského obsazení ČESKOSLOVENSKÝ VÁLEČNÝ KŘÍŽ 1939 in memoriam. **ZB** (ZB 2018: 4).

Názor o vhodnosti a netušeném důvodu znovuvztyčení pomníku trubače.

„Před čtrnácti dny se v restaurantu „U Vojtěcha“ po letech opět sešli spolužáci z místní osmiletky.

Někteří přijeli zdaleka - z Německa, z Rakouska, Růžena přiletěla až z Kanady. S nelíčeným dojetím jsme vzpomínali na krásné chvíle i na nesčetné lotroviny, které jsme zde zažili.

Obdivovali jsme, co všechno se tu změnilo od ukončení naší povinné školní docházky v r. 1960. Teplice nás všechny bez výjimky doživotně poznamenaly, považujeme se stále tak trochu za „Tepličáky“, byť třeba už trvale bydlíme jinde.

Není nám proto vůbec jedno, jaký nemilý, nebezpečný přívlastek by Teplice mohly v budoucnu získat, do jakých zcela nežádoucích konotací by se obec a její pověst mohla dostat.

Osobně si nedovedu představit, že by někdo zasvěcený vysvětloval např. udiveným polským turistům v nesčetných desítkách autobusů denně přibrzd'ujících u viaduktu, že ta obnovená socha trubače nepředstavuje udatného německého soldáta, nýbrž bývalého c.k. rakousko - uherského vojáka, který je pouze vystrojen stejnou typickou helmou! Není mi znám jediný případ, že by ještě někde u nás oslavovali stoleté výročí získání naší samostatnosti obdobným způsobem – tedy slavnostním vztyčením sochy vojáka poražené monarchie, na jejichž troskách naše svobodná republika vznikla.

Řeč je o nepřehlédnutelných, jasně zřetelných symbolech, ne o případných vysvětlujících destičkách (navíc s texty pro cizince nesrozumitelnými)!

Naopak si dovedu živě představit, jak by asi ve své vlasti s obdobným návrhem i s celým magistrátem velmi rychle vyběhli Poláci, kteří dosud nezapomněli na milióny spoluobčanů zavražděných za poslední světové války. Sebevědomí Poláci Němcům válečné útrapy neustále nepřipomínají, avšak také na ně nikdy nezapomínají, ani se Němcům nikterak nepodbízejí. Díky pevnému a neměnnému postoji hrdí Poláci dnes disponují úctou Němců a jejich vzájemné vztahy jsou proto nezpochybnitelné!

Všechny války jsou kruté, jejich oběti si určitě zaslouží tichou vzpomínku – možná bude pomníku nejlépe na hřbitově, proč by měl kontroverzně stát v centru obce, kde může připomínat jeho známé zneužití hitlerovskou vlajkoslávou?

Proč je dnes zapotřebí znova jítřit citlivé emoce, a to zejména v tak exponované oblasti, kterou právě před osmdesáti lety okupovali vojáci ve stejných typických

helmách? Které výročí tím vlastně upomínáme? (Pevně doufám, že ne „znovusjednocení“ tzv. sudetských území s Velkoněmeckou třetí říší!)

Jaký pravý důvod tedy skrývá plánované vztyčení sochy vojáka v nebezpečně pověstné helmě, k jakému útoku troubí? Žulová deska poděkování statečným vojákům, kteří obec v květnu 1945 skutečně osvobodili, záhadně zmizela. Proč však na celém území obce dosud ani není žádná zmínka např. o obětech a otrocké práci francouzských válečných zajatců, britských pilotů či vězňů poboček koncentračních táborů, kteří zde za druhé světové války nuceně trpěli?

Zdaleka viditelné symboly totiž mnohdy naznačují více, než si dnes sami dovedeme představit! Všichni přítomní spolužáci jsme proto podepsali petici proti obnově pomníku trubače na

původním místě, neboť nám všem záleží na dobré pověsti našich Teplic. Rozhodnout ovšem musíte Vy, plnoprávní občané Teplic nad Metují, krásného městečka uprostřed nádherné přírody!“

JŠ (JŠ: 2018 4-5).

Internetový článek

https://hradec.idnes.cz/pomnik-valka-socha-trubac-teplice-nad-metuji-spor-petice-p2y-/hradec-zpravy.aspx?c=A180529_404416_hradec-zpravy_the

Trubač dál leží v márnici, kvůli sporu o uniformu Teplice pomník neopraví

„Zapadalo to do práce páté kolony, kterou plnili ti, kteří svorně vykřikovali hesla jako Zpátky do Říše,“ ohradil se zástupce petičního výboru **LM** na debatě s vedením radnice, historiky a

veřejnosti. Navrhl uctít pietně oběti vyjmenované na tabulkách v parčíku, ale torzo sochy by nechal jinde.

Debaty, že voják má německou uniformu, zaskočily i odborníka. Přitom sochař vytesal vojáka jistě s rakouskou helmou vzor 16, jiné než rakouské vojáky ani na pomnících Velké války nezobrazoval.

Z mokřin do márnice

„Schwantner byl realistický sochař, ale vstřebával různé umělecké směry. Pouzdro pistole odpovídá rakousko-uherskému, plášť je stylizovaný. Přilba je velmi typickým znakem rakousko-uherských jednotek po roce 1917, když je armáda pořídila kvůli četným úrazům hlavy. Přilby byly vyvinuty nezávisle na sobě v Německu a Rakousku-Uhersku. Příliš se nelišily, to je pravda. Ale spojovat je s 2. světovou válkou, to je už vůbec nesmysl, tam už je rozdíl velký. To je, jako bychom tvrdili, že americký voják má na sobě sovětskou helmu, protože tyto dvě přilby jsou si velmi podobné,“ řekl Jan Čížek ze Státního okresního archivu v Náchodě, který se zabývá vojenskou historií a nyní vydal s badatelkou Věrou Vlčkovou knihu o pomnících z 1. světové války na Náchodsku Nevrátili se - mrtvi jsou.

Socha stávala u horního zámku před zdí z pískovcových bloků, která symbolizuje rakouskou orlici. Na zdi byly čtyři desky z černého mramoru s pozlacenými jmény více než osmdesáti padlých teplických obyvatel. Na prvním místě byl starosta Teplíc JUDr. Eduard Loewe, nadporučík střeleckého pluku č. 11, který padl v září 1916 na italské frontě.

Osudy pomníku od roku 1945 byly příznačné. Co ji strhli z podstavce traktorem omotanou řetězem v srpnu 1945, socha se rozlomila v pase i na další menší části. Traktor je odvekl za město, torzo zahrnul do mokřin za školou.

Části se našly asi v roce 1982 při výkopu pro nové centrální vytápění. Pak putovaly do ohrady, kde město skladovalo stavební materiál. Po roce 1996 se ztratila spodní část sochy,

zbytek byl uložen v márnici. Desky s nápisy zmizely už v roce 1946 a nahradila je nová deska s nápisem „Dík Rudé armádě“, která byla sejmuta začátkem 90. let.

Pro trutnovského sochaře Emila Schwantnera, který sám býval dobrovolníkem z první války, je socha vojáka výjimečná. Archivářka Miroslava Moravcová připomíná, že se sochař možná inspiroval místní pověstí o švédském trubačovi padlém v Horních Teplících, který oznamoval blížící se války nebo nemoci.

Potíž se sochou je, že Teplice jako pohraniční obec mívala většinu obyvatel německých.

Tudíž i pomník obětem Velké války si zaplatili a vystavěli tamní Němci.

Pomník byl odhalen a vysvěcen 29. června 1935 na počátku devítidenních oslav, kdy si Tepličtí připomínali významné výročí sto let od vydání pergamenového privilegia císaře Ferdinanda I. pro městečko Teplice. Tehdy v proslovu poslanec Hubert Birke ze Sudetoněmecké strany zdůrazňoval protiválečný náboj pomníku, totéž napsal ve zdravici i sochař Schwantner.

Politická atmosféra v pohraničí tehdy houstla, ve volbách do parlamentu v roce 1935 v soudním okrese Teplice nad Metují získala Sudetoněmecká strana 61,9 procent hlasů.

Odpůrci trubače zdůrazňují, že za druhé války se u sochy shromažďovali vojáci, kteří právě rukovali, a objevil se tam i Konrad Henlein, říšský místodržící Sudetské župy. Projevili také vážnou obavu, co by soše řekli zahraniční turisté v autobusech, které míří okolo parčíku do Adršpašsko-teplických skal. Prý by se jim dalo stěžít narychlo vysvětlit, jaké všechny souvislosti socha skrývá a škodilo by to obrázku Teplíc.

Každý pomník je symbol politického selhání

Zastupitelé už své úsilí vzdali, v parčíku se nejspíš dál bude nanejvýš rozsvěcet vánoční stromek. Někteří lidé v Teplících se však pomníku zastali.

„Pokud se na věci bude pohlížet propagandisticky, tak zhovadilost nikdy neskončí. Ve válkách umírali lidé. Chlapi dostali povolávací rozkazy. Kdo šel do války s radostí, to bylo dáno propagandou. Drtivá většina z nás chodila na 1. máje, brala od ROH poukázky, bonboniéry a podobné věci, prosím, zbavme se propagandy a přemýšlejme o tom, co ohromně hezkého zaznělo z úst autora pomníku. To je memento. Každý pomník je symbol politického selhání,“ řekl **TJ**

„Původně jsem navrhoval, že by na pomníku mohly být desky obětem 1. a 2. světové války a obětem bezpráví, ale nebyla to správná cesta. Není dobře míchat a slučovat tato období. Za sebe ale říkám, že základní myšlenka byla vrátit se k pietě pro oběti 1. světové války, té nejkrvavější. Jak řekli zastupitelé, odkládáme tuto věc, rozhodně se k tomu letos vracet nebudeme, ať to řeší příští zastupitelstvo,“ řekl starosta Teplíc (nez. za STAN).

Autor sochy Schwantner byl žákem Josefa Václava Myslbeka a Jana Štursy. Působil mezi válkami v Trutnově, skončil v odsunu a zemřel roku 1956 v Německé demokratické republice. Sochařská výzdoba z jeho dalších tří pomníků na Broumovsku v Křinicích, Božanově a Libné byla zničena, jen v Otovicích zůstal jeho jediný figurální pomník na Náchodsku, který je nyní opravený.

Více si ho teď všímají v Trutnově, kam se loni vrátila replika jeho Tance smrti. V Adršpašských skalách nedaleko vodopádu je k vidění jeho busta básníka J. W. Goetha.

Autoři knihy o pomnících připomněli, že pomníky Velké války se lišily v českém vnitrozemí a pohraničí, kde se zdůrazňoval víc heroismus, antické či germánské motivy. Tamní je pořizovali ze svých peněz podle toho, kdy se jim je podařilo shromáždit.

Inspirativní je, jak se s podobnou situací vypořádaly jiné, původně německé obce na Broumovsku. Například v Křinicích dokončili v roce 2011 opravu válečného pomníku z roku 1925 a přidali na něj i desku s jmény padlých ve druhé válce. V Otovicích zase vrátili na

Schwantnerův pomník obecnou dedikací obětem obou válek, alespoň se tam ale píše o 30 a 54 padlých v první a druhé světové válce.“ (Tůmová 2018)

K obnovení pomníku padlých

„Pojďme obnovit sochu trubače v parčíku před úřadem, pojdme navázat na předválečné Teplice, vždyť kdo tu bydlel: **V, R, Ti, H, R, B, M, F** - čeští Němci. Moc nám jich tu nezůstalo, většina z nich byla vyhnána do Německa. Někdy stačilo odejít do českého města, kde byli přijati. Nechali nám tady celé město k užívání. Pojdme se už smířit s jejich vyhnáním, neboť to je myslím hlavní důvod sporu o trubače, „bolák“ podle paní **MW** nebo „kostlivec ve skříni“ pana **JK**. Podle mě je lepší si takové věci vyřešit než ukrýt, aby se při nejbližší příležitosti opět ukázaly. Kdo nezná svoji historii, bude si ji muset prožít znovu.

My vyháněli Němce, Poláci na druhé straně hranic vyhazovali spolu s Němci i Čechy. Bylo to správné? Bez ohledu na to, že ti s vinou vždy utečou jako první a na místě zůstanou nevinní, neporovnávejme stále, kdo co udělal horšího nebo kdo si začal. Že nám naši Němci rozvrátili republiku? V důležitých chvílích se k nim naše vláda obracela zády.

Proč se nepřidali k Hilterovi švýcarští Němci? Proč to, co jde u nich, tady nešlo?

Mimochodem i mezi Němci bylo za obrození dost pročeských vlastenců, jmenujme

MT. Je dobré o všem vědět a odpustit si. Na mou babičku mladí skopčáci pokřikovali „čechyše švajne“. Není lepší místo nenávisti říct, „Svatá prostoto, nevíte co činíte“?

Alespoň teď po 70 letech.

To je naše nenávist tak veliká, anebo se snad něčeho bojíme? Nejde o to něco vracet nebo se omlouvat. Už se stalo a nejde nic změnit. Cožpak ale historie Teplic začíná českým rodem Erbu třmene, vymřením českého rodu Straků se ztrácí a znovu ožívá až skácením sochy trubače českými přistěhovalci? Po celou dobu zde žili Češi a Němci vedle sebe v klidu, což je

znát na citovaných jménech. Měli svoje nářečí, svoji kulturu. Město kvetlo, konaly se zde slavnosti, bylo zde mnoho spolků, řemeslníků, továren, narodilo se zde dost úspěšných lidí.

Pojďme si přiznat, že sem naši dědové nepřišli v roce 1945 do pustiny, no oni často přišli k hotovému hospodářství.

Dejme do pořádku sochu trubače, bude to pro něj a jejího autora jistě lepší, než když bude poničená odpočívat v márnici. Snažme se, aby už konečně byl naplněn její původní smysl.

Zdá se mi, že její protiválečná myšlenka je stále aktuální. Schwantnerova

díla byla ničena jak hitlerovci, tak i, ... benešovci nebo gottwaldovci? Což o něčem svědčí. A nebojme se, že je to voják, rakouskouherský voják. S nadsázkou se na něj můžu dívat také tak, že svoboda a mír nejsou zadarmo.

Vždyť kdyby Evropa před Hitlerem neustupovala, nemusela by se nakonec spojit s imperiálním Ruskem, které mimochodem válku začalo v 39. roce po boku Německa útokem z východní strany Evropy a svět by byl jiný. Pravděpodobně i těch milionů mrtvých na bojištích a v táborech 20. století mohlo být méně.

Z těchto naznačených důvodů je podle mě znovuoobnovení sochy, postavy z teplické pověsti, tím nejlepším řešením místa před městským úřadem. O deskách někdy příště.“

Občan MAM (MAM 2018: 5).

VI. Červen 2018

Uzavření petice k pomníku vojína trubače

„22.5. 2018 se v Astře konala druhá beseda k znovu instalaci pomníku vojína trubače obětem 1. sv. války, kterou svolal starosta pan Milan Brandejs. Tu první organizoval Petiční výbor proti obnově tohoto pomníku v dubnu. Nechci rozebírat množství a úroveň jednotlivých příspěvků.

To provedla novinářka, která se účastnila tohoto setkání. Přišla z vlastní iniciativy. Své poznatky uvedla v novinách 5+2 a iDnes, kde je záležitost pomníku předkládána v duchu dnešní politické konjunktury „vidět věci jinak“. Z naší strany byl zájem vyřešit si tuto záležitost mezi námi tepličáky.

Proto jsme založili petiční výbor a šli mezi občany. Udělali jsme to, co měli udělat předtím, než se pustili do řešení této záležitosti zastupitelé města.

Náš zájem byl ale opačný. Výsledkem této snahy bylo získání 265 podpisů občanů Teplic a dalších, kteří byli s Teplicemi nějak spojeni – narodili se tady nebo byli zainteresováni jiným způsobem.

Chci poděkovat všem občanům, kteří svým podpisem projeví svůj postoj k této zásadní věci. Zvláště děkuji těm, kteří pomáhali aktivně. Jménem petičního výboru děkujeme za aktivní vystoupení všech diskutujících na obou diskusních setkáních.

Na konci besedy, která trvala téměř 3 hodiny, pan starosta Milan Brandejs prohlásil, že vzhledem k vývoji situace v této záležitosti nechce zvyšovat napětí a instalaci pomníku odkládá. Pietní místo před budovou MěÚ bude řešit nové zastupitelstvo vzešlé z následujících podzimních voleb.

23.5. 2018 druhý den po besedě byly petiční listy předány na MěÚ s 265 podpisy.“ (LM 2018 3-4).

Poslední reakce k opravě sochy trubače

„Předem konstatuji, že jsem nabízel I. Cohlovi společný článek, pod který bychom se jako výraz podání ruky vzájemně oba podepsali, ale byl jsem odmítnut. Dovolím si tedy sám reagovat na výše uvedený příspěvek.

První výzvu k diskusi o pomníku nedal petiční výbor, ale zveřejnil jsem ji já sám v Teplických ozvěnách 12/2017. Navíc se tento záměr objevil v TO 9/2014, viz web města, před minulými komunálními volbami.

Nevím, jaký je duch dnešní politické konjunktury, ale četl jsem iDnes a jsou

tam pravdivě konstatována pouze fakta, ne interpretace. Potvrzuji, že jsem nepozval nikoho z médií, pouze odborníky na danou problematiku, ale nechápu, kde se u stolu zástupců petičního výboru vzal člověk jako je s. **K** (*1949), jehož život je velice úzce spojen s negativními předlistopadovými praktikami, za které se ani dnes nestydí a publikuje je (viz <http://www.pametnaroda.cz/> a hledat **xxxx**), ale vazba tohoto pána na Teplice mi je utajena.

Článek takového člověka, který nám poslal příspěvek, neodhaluje nic nového, takže jej v TO publikovat nebudeme, v tom jsme se v redakci TO, ale i s **JK** jednomyslně shodli, jako i v tom, že není třeba se v TO k věci dále vracet.

Co se počtu podpisů týče, je to opravdu velká skupina. Nabízí se však otázka, zda-li signatáři neprojevovali svůj názor na otázku: "Chcete v Teplicích sochu německého vojáka?", na což bych také, kdybych si nejdříve nezjistil pravdu o záměru, odpověděl, že ne.

Na tomto místě bych také chtěl poděkovat lidem, kterým není lhostejná minulost, současnost ani budoucnost našeho krásného města a kteří si navíc našli čas na květnovou besedu.

Především pak děkuji za odvalu těm, kteří hájili názor, že oběti 1. světové války byly stejnými občany Teplic n. M. jako jsme my. Za sebe pak lehce upravuji výše uvedený zápis svého prohlášení, kdy jsem říkal, že zastupitelé již před besedou projednali odložení realizace opravy pomníku, nechceme a nechtěli jsme rozdělovat spoluobčany na dva tábory a do voleb rozhodně trubače na původní místo nepřemístíme.

Naopak, mně se osobně velice líbil návrh **JM** - nechat za připravené peníze udělat desky s rytinou bývalého pomníku a textem Památka obětem 1. světové války.

Mohla by se i očistit zeď, na další dvě desky ztvárnit květiny... A bylo-li myšleno vážně "dát sochu NĚKAM", tak zadat její opravu a postupně pro ni hledat nové místo, protože její současný stav je naší ostudou, o čemž se můžete přesvědčit na vlastní oči v márnici na teplickém hřbitově.

Váš starosta“ (Starosta 2018: 4).